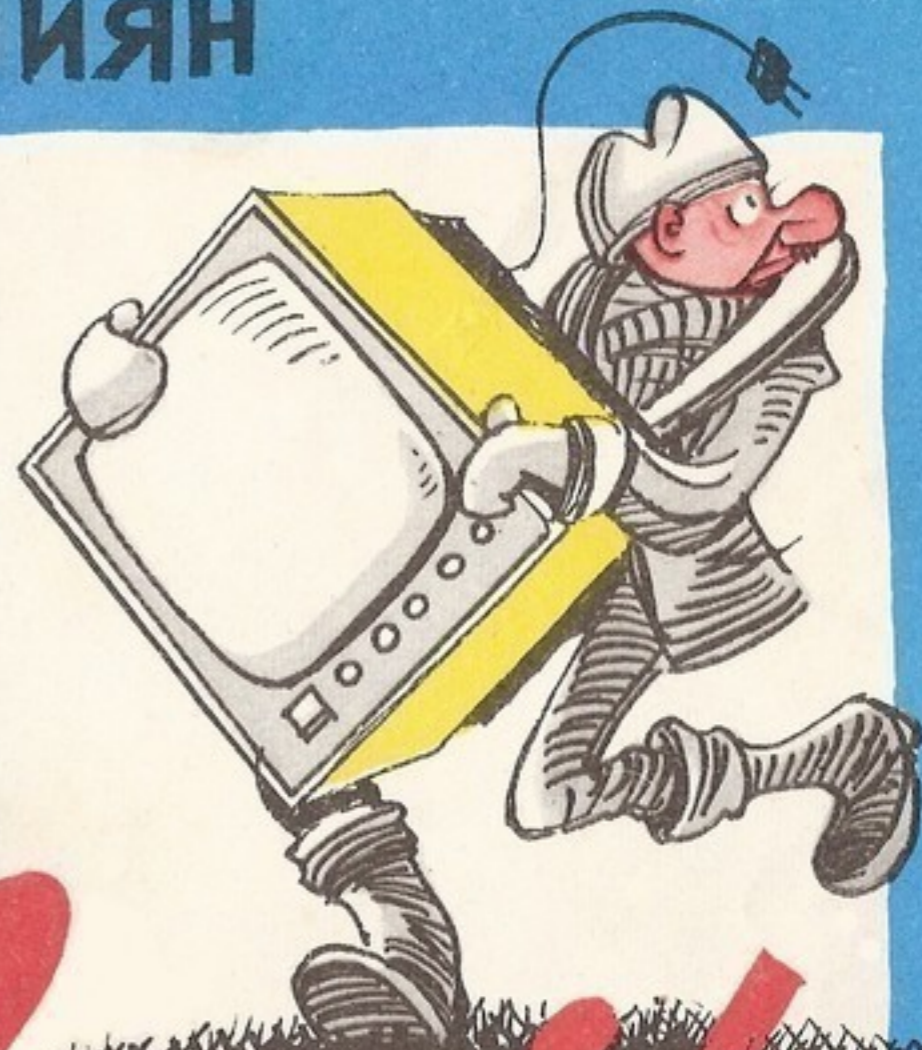

30 к.

БІБЛІОТЕКА
"ПЕРЦЯ" №379

ГРИГОРІЙ • ШИЯН

ЗМОДІМ
МИКРОВЕЛІ

Григорій ШИЯН

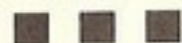

ІЛЮСТРАЦІЇ А. АРУТЮНЯНЦА

КИЇВ. ВИДАВНИЦТВО «РАДЯНСЬКА УКРАЇНА»
1991

З М І С Т

Дай, боже, не останню!	4
Діло звичне	5
Урок чемності	8
Омелько і «Запорожець»	10
Підступний твір	13
Злодій мимоволі	16
Спадкоємець	19
Вулкан гнівається	22
Дай!	24
Киш на сідало	27
Масовий забіг	30
Урок поза розкладом	32
Якби знав...	35
Наступала чорна хмара	37
«Роздайся, море!»	39
Дійний молоковоз	44
Як муха в окропі	46
«Москвич» біля брами	49
Постріл на межі	51
І був день сьомий	54
Любовне послання	58
Заціпило	61

Григорій ШИЯН

Дружній шарж.

ДАЙ, БОЖЕ, НЕ ОСТАННЮ!

У довіднику «Письменники Радянської України» біографія автора цієї книжечки займає усього вісім рядків. Проте з них, окрім дати і місця народження (а народився Григорій Іванович Шиян п'ятдесят п'ять років тому в с. Богуслав Павлоградського району на Дніпропетровщині), довідуємося чимало вельми цікавого. По-перше, членом Спілки письменників СРСР Г. І. Шиян став уже після двох збірок гумору «Любов на балансі» і «По суті кажучи», чим може похвалитися далеко не кожен гуморист, а тим паче — художник-оформлювач. Так-так, саме художник-оформлювач, оскільки основним фінансовим джерелом до виходу названих вище збірок для Григорія Івановича була робота на цій посаді у місцевому колгоспі імені Ілліча. Щоправда, було й додаткове: гуморески Григорія Шияна з'являються на сторінках «Перця» відтоді, як у ньому проклюнувся сатиричний талант. А проклюнувся він трохи пізніше, як Гриша закінчив середню школу, але раніше, ніж його стали величати Григорієм Івановичем.

Ще одне уточнення: талант саме проклюнувся, бо ніяких університетів-факультетів Григорій Шиян не кінчав, школою красного письменства для нього було саме життя та власна спостережливість. І школою не середньою, а доброю, в чому кожен може пересвідчитися, прочитавши цю книжечку. Особисто мене приваблює в гуморесках Григорія Шияна доброта, хоч на перший погляд може здатися, що сатира і доброта поняття якщо й не протилежні, то, принаймні, не дуже близькі. Усе залежить від того, як дивитися на навколишній світ і людей, що його населяють. Григорій Шиян бачить, що далеко не все у навколишньому світі досконале, як не ідеальні й люди. Але він вірить, що його можна зробити кращим, от від цього оптимізму й незлобливість його гумору.

Накінець додам, що перша збірка гуморесок Григорія Шияна побачила світ у 1979 році, друга — у 1985-му. Оскільки нинішня книжечка виходить також рівно через шість років, побажаємо, як мінімум, дотримуватися такого ж графіка і надалі. А вийде частіше — упевнений, що читач у прогаші не буде.

Коротше кажучи, дай, боже, не останню!

Володимир БОНДАРЕНКО,
член редколегії «Перця».

ДІЛО ЗВИЧНЕ

У колгосп на чергову виробничу нараду завітав непроханий, але почесний гість — сам голова РАПО Адам Євменович Глянько. Його присутність дисциплінувала, а тому питання порядку денного обговорювали без води в ступі, без гречаної вовни і снів рябої кобили. Навіть негусті репліки з місць були, як то кажуть, і в тин, і в ворота.

Адам Євменович висловив задоволення діловою і конкретно розмовною. Принагідно повідомив, що післязавтра в їхньому районі проїздом перебуватиме хтось з області і ще хтось аж із Києва. Не виключено, що високі гості можуть завітати в їхній колгосп, оскільки він один з найбільших і розташований поруч з автотрасою.

Таку звістку зустріли настороженим мовчанням. У густій тиші відчувалась інтенсивна робота колективного мислення.

Перша думка визріла в голові бригадира Миколи Однорала, ясна й оптимістична:

— Діло звичне! Організуємо зелену вулицю. За день устигнемо.

— Тільки без рецидивів минулого! — тричі рубонув долонею Глянько, мов карбуючи кожне слово. — Без показухи!.. Ніяких авралів, ніяких спецприготувань, ніякого

ажіотажу! То все ганебні пережитки вчорашнього дня. Пора відвикати від окозамилування і лакування дійсності.

— Ай-яй-яй, Миколо Гордійовичу! — запізнило кинувся шпетити бригадира голова колгоспу Тарас Хомич Стодоленко. — Від кого, від кого, а від тебе не чекав. Передовий бригадир — і раптом отаке відстале мислення! Чи ти не відчуваєш віяння часу? Як слушно зауважив шановний Адам Євменович, не можна жити днем вчорашнім.

Присоромлений Микола Однорал зіщулився і сховався, мов за клуню, за широку спину і товсту шию завгоспа Бодні. Всі присутні мовчазною згодою підтримали патетичний монолог голови і засудили хибну думку бригадира.

— Аж не віриться! — зненацька пролунав голос всюдисущої пенсіонерки Василю Чайки.

— Що вам... не віриться? — насторожився Тарас Хомич.

— Та що не будемо кидати всю роботу і замітати асфальт перед високими гостями та різними комісіями, не будемо без потреби фарбувати-білити, гребти-шкребти і затуляти дірки великими лозунгами.

По залу застрибав стриманий смішок, але Стодоленко, мов диригент паличку, підняв руку, закликаючи до порядку:

— Погано, що не віриться, — мовив і, покосувавши на Глянька, додав: — Сумніви і зневіра — погані порадики і підступні супутники. Старому вороття нема! О! На цьому нараду... Ви нічого не маєте сказати, Адаме Євменовичу?

Глянько лише побажав успішно завершити польові роботи, забезпечити худобі сити і теплу зимівлю і зробити вагомий внесок у виконання продовольчої програми.

— Хвала рукам, що пахнуть хлібом!.. — долинуло із задніх рядів неголосне і не дуже серйозне.

На цій бадьорій ноті і закінчилася нарада...

Вирядивши районного гостя, Тарас Хомич закликав до кабінету бригадирів Миколу Однорала та Івана Гарбуза.

— І треба ж було тобі бовкнути про зелену вулицю, — не сердито, а скоріш ніяково сказав голова Одноралові і махнув рукою. — Та все одно сказаного не повернеш. Тут, хлопці, ось

яка справа. Ми, звісно, проти бюрократизму і те-де. Та бюрократів і перестраховальників іще — хоч греблю гати. Той же Глянько. Говорить гарно, а що в нього на думці — хтозна.

— Та він же лозунгами шпарить, як і колись! — озвався Гарбуз.

— Отож. Словом, ти, Іване Даниловичу, якимось організуй людей і позбивайте отой бур'ян понад трасою. Вона ж якраз твоєї поля перетинає. Тільки без галасу і авралу, тишком-нишком.

— Зробимо, — коротко і твердо пообіцяв Гарбуз.

— Тільки це між нами. А ти, Миколо Гордійовичу, пофарбуй паркан і побіли фасад бригадного будинку. Його ж з автотраси видно, як на долоні.

— Зрозуміло, Тарасе Хомичу. Діло звичне!

Аж після цього Стодоленко відчув себе спокійно і впевнено.

А пізно ввечері у нього дома задзвонив телефон.

— Ти, Тарасе Хомичу? Це — Глянько, — затуркотіла трубка приятельським голосом. — Скажи, а що ото у вас за величезна цистерна на краю кукурудзяного поля? Що в ній?

— Порожня, Адаме Євменовичу. Тече по всіх швах. Ніяк руки не доходять відтягти її в брухт.

— То потім відтягнеш, а зараз зроби ось що. Терміново пофарбуйте її, а твій художник нехай напише великими літерами: «Аміачна вода». Щоб з траси легко читалося. — Глянько трохи помовчав, покахикав. — Ми то з тобою обома руками проти окозамилування, в печінках воно уже. Та хіба мало ще чиновників-бюрократів залишилось у керівних кріслах? Краще подалі від гріха...

— Зрозумів, Адаме Євменовичу.

— Тільки не приймай це, як директиву зверху. Я тобі нічого не казав, ясно? Про тебе ж піклуюся.

— Ясно, Адаме Євменовичу, — підтвердив Стодоленко і не зчувся, як повторив Одноралову приповідку: — Діло звичне!

УРОК ЧЕМНОСТІ

О, чемність, чемність, де ти поділась? Забули про тебе, з ужитку викинули. Ти, хлопче, отак пеньком, звиняюсь, і стримітимеш? Скоро виходити будеш? Та прибери, даруй на слові, свого бурдючка, я далі пройду. От-та-ак... Біля вас, бабусю, не зайнято? Розчудовенько. То я, бабусю, кажу, що забула молодь про елементарну ввічливість і повагу до старших. Он... шофер нашого автобуса. Морда, вибачаюсь, мов гречаник репаний, а порядності, як у голомозого чуприни. Розкрив свою, пробачте, пашу: «Квиток треба наготові тримати, а то загородили прохід і шастаєте по кишнях». Я йому в батьки годжуся, а він голос підвищує. Вибачитися ж — нема-а... Охаміли! Ми свого часу старших хіба ж так шанували! Та з поклоном, та на «ви», та все «прошу», «будь ласка». Так же було, бабусю? Ну, чого ви плечем смикаєте, наче на вас, прошу вибачення, тіпун напав? Невже забули? Повинні пам'ятати. Чи вже пам'ять, даруйте, як решето? Чого ви так подивились? Ви ж, бачу, старші за мою матір, з вас, пробачте, порохня вже сиплеться. А воно ж як з літ, так і з розуму.

О, хто це тут позаду озивається? Що? По-перше, я не кричу, по-друге, ніхто до бабусі не чіпляється, а по-третє, негоже втручатись у чужі розмови. Ми саме про отаку невихованість гомонимо, а ти, хлопче, даруй на слові, ник, як сучка в глек. Я? Ображаю? Стару жінку?! А-а... Он що-о... Так ми не привчені кривити душею. Неозброєним оком видно, що бабці три чисниці до смерті, а я, по-твоєму, повинен нещирими компліментами розкидатись? «Які ви, бабулечко, ще молоді! Вам більше тридцяти й не даси!» Еге? Ні, я кажу, що є. І бабуся не гнівається за правду. Скажіть, бабусю, ви ж не ображаєтесь? Ні? Та ви не кивайте, перепошую ласкаво, як кобила в спасівку, а скажіть: ображаєтесь чи ні? Ну? Так чи ні? О, чув, хлопче? Іще скажіть цьому нечемі, чи сміли ми колись вам, старшим, слово супроти сказати? Тільки

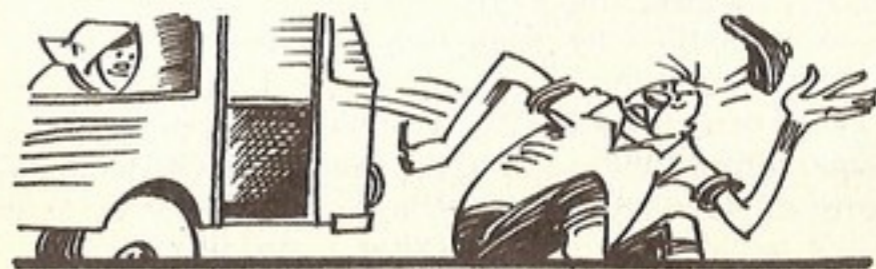
не відвертайтеся. Чого ви прилипли до того вікна, як циган, пробачте, до точила? Ви скажі-іть!

Оце ж тобі! А тебе, молодичко, перепошую, хто за язик тягне? До тебе, пробач, дзвонилось? Ні! Ти ж наче культурна баришня, і пичка в тебе, вибач на слові, інтелігентна, а сунеш носа, звиняюсь, у чуже просо... Що-о? Ай-яй-яй! Оце бовкнула, як жаба, пробач, в болото. А ще губи наква...

А ти, молодий чоловіче, прошу вибачення, чого хліборізку свою розкрив? Золоті зуби демонструєш? Що-що-о?! Пробач на слові, але сам такий. О! Думаєш, як почепив галстука на шию, окуляри на носа, то й у макітрі, ласкаво перепошую, додалося? Що, заціпило? Блимаєш тепер, прошу пробачення, як шельма в пасльоні. Нехарашо-о-о.

Та ти, хлопче, сядь. Я з тобою вже не говорю. Га? Чиє б, звиняй, гарчало! Я... ми змалку до поваги привчені. Я не забув ще ввічливих слів. Від них язик у мене руба не стане. Як треба, можу попросити пробачення і в отого довгоносика, і в отієї фіфи, що пишається, даруй ласкаво, як кошени в попелі, і в тебе, молокососе, прошу пробачення...

Хто це там апелює до водія? Авжеж, спільника знайшли. Яке їхало, таке й здибало. Ну да, вже гальмує, радий старатись. А ти прибери, звиняюсь на слові, свої клешні, не хапай за комір. Нема того, щоб ввічливо сказати: «Ласкаво просимо з автобуса». Так мовчки тягне, наче я дровиняка. Ех-хе-хе-е... О! А ви, бабусю, чого тепер розвеселилися? Смішно? На кутніх сміялися б, пробачте ласкаво. О, чемність, чемність, де ти поділась?..

ОМЕЛЬКО І «ЗАПОРОЖЕЦЬ»

Я поспішав, а тому, уздрівши блакитного «Запорожця», кинувся до нього, як до рятівного круга.

— Товаришу, до селища не підвезете?

Літній рожевошокий чолов'яга у вилинялій кепці-млинці заусміхався, як рідному, і, відчиняючи дверцята, добродушно загомонів:

— Чого ж це не підвезу, якщо воно по дорозі! Акурат підвезу.

У новенькій машині пахло фарбою, гумою і трішки кінським потом. Шофер весело підморгнув мені і, налігши могутніми грудьми на кермо, заходився ворожити біля замка запалення. Згодом вигукнув:

— Тю! Ключика не туди повертаю.

За хвилину знову:

— Тю! Тисну на гальма, а треба ж — на муфту.

Дядько ще тричі тюкнув, поки машина, завиваючи, стрибнула з усіх чотирьох і помчала. За поворотом я полегшено зітхнув і дозволив собі легенько покепкувати:

— Дядьку, а права шоферські у вас є?

— Оце тобі! І чого воно всі правами цікавляться? Тут один питав, за скільки я їх купив, а ти зовсім ганьбиш мене. Та я на курсах учився... Довго вчився. Тричі складав екзамен. Тож права в мене законні. І талон уже акурат з діркою. Омелько — стріляний горобець! Омельком мене звать...

— Дуже приємно, — кажу, — а дірку де ж устигли заробити?

— Тутечки, у місті. Поначіпляли різних знаків та каганців!

— Світлофорів? — посміхнувся я.

— Ну! Минулого разу мчу алюром по місту. А тут мені поворот робити треба, а воно — знак. Ну, я на гальма...

— А який знак? «В'їзд заборонено»?

— Та ні. Отой, на якому коняка намальована. По-нашому, по-шоферському називається: «Кіньми ніззя». Ну, я загальмував і міркую: «Іхати чи ні?» Тепер то я знаю... А тоді рішив так: якщо навіть кіньми ніззя, то машиною й поготів. Кручу бублика «цоб», а ту-ут... маши-и-ин зібралосся-а... Я тисну на піпикало і роблю р-розворот! Машини, як раки, задки-задки, і хто куди. Нетерплячі шофери кричать, характеризують мене по-різному, а я верну-у... Тільки вибрався з того автонатовпу, а тут: «Здрасте, ось і я». Акурат автоінспектор. Ото він і цікавився, звідки в мене права. І талона проштрикнув.

Дядько круто повернув кермо, забираючи вправо, і, поки виправляв помилковий маневр, машина якийсь час гуцикала по узбіччі.

— Ба, як пре! Це тобі не віжки смикати! Маши-ина!

— Часом, не на лотерею виграли?

— Кий там біс! Купив. Я ж не ликом шитий. Сусід Василь придбав отаку, і мені акурат не можна пасти задніх. Чим я гірший від нього? Чи від Митька-городника? Чи від прочого-іншого? Життя таке настало. То колись тримали корову, свиню, телицю, а теперечки машина у моді...

— Дядьку! — вихопилось у мене розпачливе, і я зажму-
рився.

Омелько так крутонув «бублика», що я ледве не вибив
дверцят і не вивалився з машини.

— Тю! — вигукнув Омелько. — Пре під автобус! Щось із
рульовим, мабуть. Так і веде, куди не слід, так і тягне-е...

Я більше не витримав і попросив:

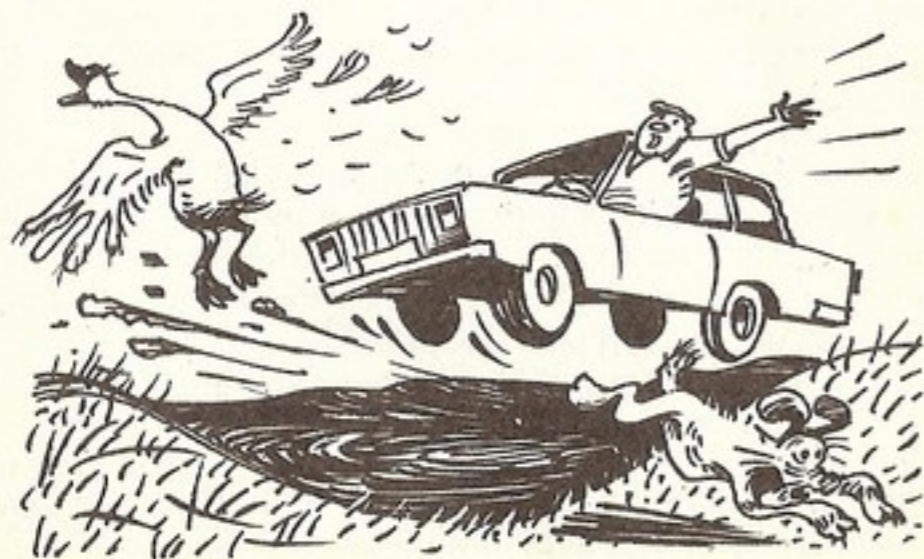
— Дядьку Омельку, зупиніть, я вийду.

— Так це ж Червоний хутір, а до селища акурат дві-три
хвилини їзди!

— Брат живе тут, зайти треба, — миттю вигадав я, щоб не
зацепити Омелькового шоферського самолюбства.

— А-а-а... Тоді ми акурат осюди-и... Тю! Тягне в кювет.
Тпру-у-у! Отак. Омелько й не таких укоськував.

Чемно подякувавши (від плати дядько з гідністю
відмовився), я відійшов на безпечну відстань і почекав, поки
«Запорожець» рушив далі. І лише тоді з легкою душею рушив
пішки до селища...

ПІДСТУПНИЙ ТВІР

Між Оксаною і Василем пробігла чорна кішка й почалося
чергове з'ясування традиційних питань: чому від чоловіка
знову смердить, мов із барила, і доки це буде? Василь удав
скривдженого до глибини душі і, маневруючи, пішов
у контратаку:

— Як до чоловіка приюхуватись, краще за сином
дивилася б! З ранку до вечора десь гасає. Яка ти мати?

— Який з тебе батько, коли не знаєш, що у сина канікули.
Та ми відхилились від теми. Де причащаєшся? У селі горілки
не продають, а ти мало не щодня нализуєшся, як Мартин
мила. Признавайся, де-е?!

Грізно-вимогливе «де?» так і повисло в повітрі, бо до хати
вбіг Артемко й поклав край алкогольній темі сенсаційним
повідомленням:

— Ма! Та-а! А нам на канікули задали писати... той...
твір! Називається «Наша вулиця». Я вже написав.

— Справді? У другому класі — і вже твір? — Василь ухопився за цю новину, ніби потопаючий за соломинку. — Ну, Дюма-син, і що ж ти написав?

— Учителька нам казала, щоб спостерігали за природою, тваринами, птахами. До людей придивлялися, що вони роблять, як ходять, зустрічаються, розмовляють... Ну, про все-все!

— Чому ж ти не писав удома про нашу вулицю? — поцікавилася й мати. — Чого пішов з Олежком Бутенком аж до них?

— Хе! Удвох же веселіше.

— Творчий кооператив, — насторожено зиркнув на дружину Василь, і до сина: — Ну, а як же ви писали удвох, розкажи?

Василь ладен був слухати абищо й абикого, тільки не дружину.

Артемко охоче й щедро почав утаємничувати батьків у свою творчу лабораторію. Із емоційного багатослів'я вони зрозуміли таке: хлопці, аби не копіювати один одного, чесно поділили між собою прилеглу територію. Олег Бутенко (у своїй же хаті) обрав місце біля вікна, з якого було видно магазин і майдан. Артемкові дісталась позиція не з кращих. З іншого вікна він бачив перехрестя і частину малозаселеного провулка.

— Однак я більше за Олежка написав, — оптимістично й не дуже скромно підсумував Артемко. — Бо в провулку і калюжа з качками, й кури...

— Що ж ти про них писав? — спитала мати.

— Ану прочитай, синку, — підтримав дружину Василь, ще й полестив: — Хай мама оцінить. Вона в школі чудові твори писала!

Артемка вдруге просити не довелося. Він розгорнув зошит і голосно, наче в хаті зібрались мешканці усієї вулиці, почав:

— «Наша вулиця! Твір! На вулиці вже зеленіє травичка і гребуться кури. Качки плавають у калюжі і купаються. А з хати вийшла тітка Докія. Вона почепила на мотузку

червону хустку з жовтими квітками. Тітка товста і з червоними щоками. Вона не працює, бо хвора. Олежків тато каже, що вона пасе мух і горобцям дулі дає. Мух іще нема, бо холодно. Поїхала синя машина, а куряви нема, бо мокро. У двір до тітки пішов дядько Юхим-комірник...»

— Молодець! — скрикнув Василь. — Молодець, синку! Гарний твір! Чудовий! Далі можна й не читати.

— Чого це ти перебиваєш? — недобре примружилась Оксана. — З тобою розмова буде після, а зараз мовчи. Читай, читай, Артемку.

— Далі теж цікаво, — пообіцяв хлопець і продовжував: «...пішов дядько Юхим-комірник. Він пішов і в хату. Ціла купа горобців сіла на бузину. Вони пурхають і цвірінькають. А дядько Юхим вийшов з хати і щось їсть. А он дядько Семиборода, який біля нас живе, що в нього Юлька, швидко пішов до тітки Докії. Качки вилізли з калюжі і сидять під парканом. Дядько вийшов з хати, щось нюхає і кривиться. На качок світить сонце. Горобці полетіли гуртом на яблуню. Скоро зайде сонце. Он і мій тато іде вже додому. Він зупинився, щось думає і чухає голову. Он він озирнувся і повернув до тітки Докії. Довгенько був у хаті. Вийшли з тіткою. Татко щось розказує і сміється, а тітка теж сміється і обнімає татка за шию. Татко поцілував тітці руку, як ото в кіно показують. На вулиці він поговорив з качками і посварився на них пальцем. Качки полізли в калюжу, а татко пішов додому. На вулиці скоро буде вечір. Кінець твору».

— Ну, пострива-ай! — дочитавши останню фразу, почув Артемко першу реакцію на свій перший твір і здивовано глипнув на батьків.

Вони справді нагадували персонажів популярного мультфільму в кульмінаційний момент, коли Вовк ось-ось ухопить Куцога за вуха. На зацькованого зайця був схожий, звісно, татко.

ЗЛОДІЙ МИМОВОЛІ

У прокурений кабінет Решетняка увірвалася, мов шквалістим вітром занесена, Павлина Моховець і, давши волю емоціям та горлянци, запитала, на яку лиху годину здався такий дільничний, у якого під носом та ще й серед білого дня грабують квартири. Старшина терпляче вислухав її монолог до кінця і попросив переказати все заново, але трохи коротше і зрозуміліше.

Павлина випила склянку води і тихо мовила:

— У нас дома вкрадено килим із вітальні і новий телевізор... Кольоровий.

— Коли? — глянув на годинник Іван Платонович.

— Та тільки що. Я прямо до вас. На хвилинку збігала до куми Федори... Прийшла, а дома вже... похазяйнували.

— Скільки ж ваша хвилинка тривала? Годину, дві?..

— Та ні. Не знаю. Ну, недовго, їй-богу.

— Двері, звісно, навстіж?

— Ні-ні, замикала! І вони... злодії теж замкнули.

— Відімкнули й замкнули? Ану, поїхали.

Огляд місця події, м'яко кажучи, спантеличив Решетняка. Злодії поводитися аж надто коректно — ні брудних слідів, ні розкиданого одягу, ні перекинутих стільців. Більше того, антенний кабель, по-хазяйськи скручений у бухточку, акуратно лежав на дивані.

— Працювали спокійно, — зробив перший висновок старшина. — От вам і хвилинка. Ключ де ви лишали?

— З собою брала. У нас їх два: у Романа і в мене. Як діти ще з нами жили, тоді була потайна місцина, а тепер...

— Роман Федорович не знає про крадіжку?

— Авжеж ні. Ще вдосвіта подався до свинарника, а заявиться аж опівночі. Хіба ви не знаєте, яка робота в завфермою!

— Дайте-но вашого ключа.

Поки Решетняк мудрував з ключем біля замка, поки шукав бодай якихось слідів, на подвір'ї зібралися найближчі

сусіди. Розмова з ними нічого не дала. Тільки старий Павло Оскома дав свідчення, що бачив біля Моховцевого двору машину, але не наважувався стверджувати напевно, коли саме: сьогодні чи вчора.

«Оце свідок! — невесело подумав Решетняк. — Мовчав би вже. Звичайно, машина була. Телевізор і великий килим далеко не понесеш на плечах. Хіба що через вулицю».

Але Моховцевих сусідів старшина знав давно, як людей порядних, і погано думати про когось із них не хотілось.

— Знайдемо, Поліно Гнатівно, — заспокоїв жінку Решетняк. — Не голка! Десь впливуть ваші речі. Зараз я доповім у райвідділ...

Старшина записав зі слів господині прикмети вкрадених речей і рвонув мотоциклом від двору...

Павлина ж, замкнувши хату і попросивши сусідів наглядати за подвір'ям, навпростець, через городи і леваду, подалася до свиноферми.

Біля будинку тваринника здибалась із фермівським сторожем.

— Роман тут?

— Тут то тут, але... он, — вказав старий на три легкові автомобілі. — Ба, скільки наїхало. Комісія! Побутові умови перевіряють, он як!

— Тут не до комісії! — крутнула головою Павлина і рішуче смикнула двері до кімнати відпочинку, звідки чувся гомін.

Там справді було людно.

— Здрастуйте, — кинула мимохідь і до чоловіка: — Романе, лихо-о! Нас обікрад...

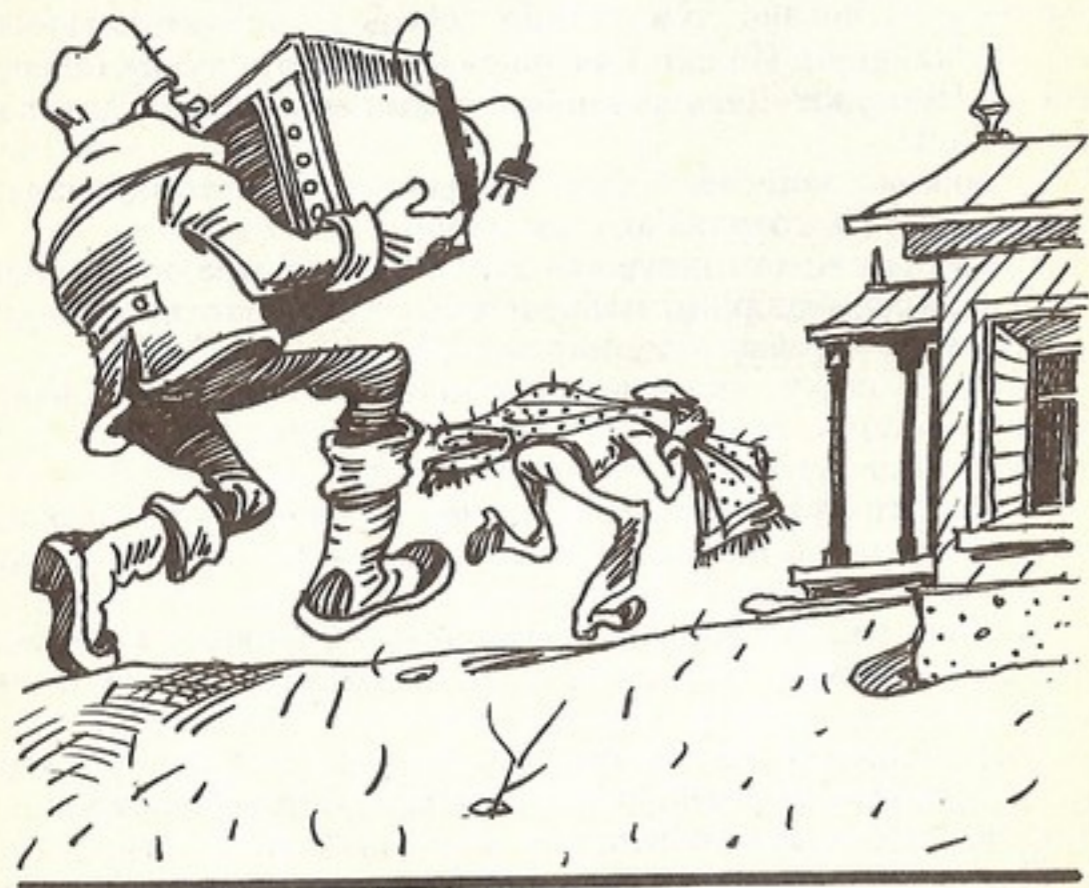
Нараз Павлина затнулась і подивилась під ноги такими очима, ніби побачила живу кобру, а не власний килим.

У цій тиші Романові вчулося шипіння бікфордого шнура, що горить.

— Пробачте, товариші... Я зараз... Ми на хвилинку вийдемо, — кинувся він рятувати становище.

Але було вже пізно.

— Що ж ти оце витворяєш, га-а?! — гримнуло нестямне. — Я вже міліцію на ноги підняла, а ти-и... Ти б не тільки килим з телевизором, а й спальний гарнітур перетягнув би на ферму! Ти що оце видумав, га?!!

СПАДКОЄМЕЦЬ

Вітя Косяк ніколи не був гордістю шостого «Б», але разом з тим він був непересічною особою в класному колективі. Його навіть ставили за взірець, коли комусь втовкмачували, як не можна поводитись на уроках і на перервах. Попри всі ці заслуги, останнім часом проти Вітиного прізвища став рости частокіл з різноколірних «Н» та «С». Класна керівниця Віра Василівна різними виховними засобами намагалася перешкодити Віті будівництво того паркану, однак результати були маловтішні. Вітя продовжував прогулювати і спізнюватися.

На черговій виховній годині делікатна і м'якосердна Віра Василівна поставила Косяка перед класом, а перед ним самим — банальне і набридле вже Віті запитання:

— Косяк, скажи всьому класові, чому ти пропускаєш уроки та запізнюєшся?

Питання для Віті було, мабуть, непосильне, бо він так

глибокодумно втупився у стелю, наче йому запропонували довести теорему Ферма.

— Чому ж мовчиш? Скажи, де ти пропадаєш, коли твої товариші навчаються? І доки це буде? Невже тобі батьки нічого не кажуть? До речі, чому татко в школу не з'являється?

Якби Віра Василівна про все це запитала в одностумбового вчительського столу, то одержала б вичерпнішу відповідь, ніж від Косяка. Щоправда, на відміну від столу, Вітя шморгнув носом і здвигнув плечем, висловлюючи цим свою повну необізнаність з батьковими вчинками.

Вчителька заради з'ясування цього питання вдалася до іншого джерела.

— Олю,— звернулась вона до старости класу. — Ти вчора занесла мою записку Вітиному татові?

— Занесла. І ото колись заносила, і вчора. Особисто віддала.

— Що ж казав... Василь Миколайович?

— Та... Казав, що вуха обірве Віті.

Весь клас одночасно глянув на нього, проте вуха у Віті стирчали на місці. Тільки й того, що одне було щедро вимашчене фіолетовою пастою, а інше — крейдою.

Вчителька втомлено зітхнула і стала вже вкотре розтлумачувати Косякові, що при такому відвідуванні школи він залишиться неуком, а в наш час іти в життя без знань — це те ж саме, що їхати на ярмарок без грошей. Куди ж він, недовчений, поткнеться?

— У колгосп,— заспокоїв учительку Вітя, аби вона не дуже хвилювалась за його майбутнє.

— Ой, Вітю, Вітю... А що таке сучасний колгосп? Це механізоване, автоматизоване виробництво. А поки ти виростеш і не те ще буде. Можливо, колгосп матиме власні літаки, вертольоти. Ти хоч коли-небудь задумувався про своє майбутнє?

Вітя із завзяттям неандертальця, що намагається тертям добути вогонь, заходився водити пальцем по класній дошці.

— Облиш дошку! — не стрималась Віра Василівна. —

І сідай на місце! Будемо говорити з тобою при батькові. Раз він не приходить до школи, я піду до нього. Сьогодні ж!

— Тільки у нас собака дуже злий,— знайшов за потрібне застерегти керівницю Вітя. А сівши за парту, додав заклопотано: — І татка ви дома не застанете. Він і вночі оре.

— Знайду-у,— твердо пообіцяла вчителька.

Аби не відкладати свого рішення в довгу скриню, Віра Василівна одразу після уроків вдалася до розшуків Косяка-старшого. З канцелярії зателефонувала в тракторну бригаду. Трубка приймним баритоном поінформувала вчительку, що її слухає обліковець.

— Мені треба бачити... тобто, поговорити з Василем Миколайовичем Косяком. Коли він працює?

— Та коли схоче,— буркнув обліковець, але тут же уточнив: — А побачити його ви зможете сьогодні у конторі колгоспу. Його викликали на килим.

— На що?..

— Ну, стружку... тобто, прочухана даватимуть Косякові.

— Он як? А... за віщо?

— І за брак, і за п'янку, а найбільше за простої трактора. Він у нас заядлий прогульник. Отакі справи.

— Спасибі,— видихнула вчителька і поклала слухавку.

Бажання говорити з Косяком-старшим, тим паче, бачити його, безслідно зникло.

ВУЛКАН ГНІВАЄТЬСЯ

Вулкан, ще молодий, але занехаяний бугай, лизнув просочені силосом дошки годівниці і зітхнув на весь корівник.

«Ох, скоріш би випустили на луки, де трава смачна й соковита. Отоді б він силу свою бугаячу відчув! А тепер? За які такі гріхи припнули його гримучим ланцюгом до порожнього короба? Яка з нього користь, голодного й немічного?»

У Вулкана свій хазяїн. Персональний. Це — низенький товстун, якого доярки звать Стьопою і від якого завжди так немилосердно смердить, наче він кислого силосу наївся та ще й з цибулею. Що йому подобається у Стьопи, так це ніс. Дужже він нагадує молодий соковитий бурячок. Так би й гризнув апетитно! Але не можна. Ні кусатись, ні буцатись не можна. Вулкан це давно зтямив. Он Дракон мав необачність стусоннути одного, а що з того вийшло? Як повезли Дракона машиною кудись, так тільки його й бачили.

Ні-ні, Вулкан терпить. І тоді, коли Стьопа з перепою цілує його, і тоді, як, хтозна за що, стусає. І навіть тоді, коли йому показують повнісіньке відро смачних висівок, потім залишають на раз лизнути, а решту — ховають.

От і сьогодні Стьопа лише притрусив січку запашними висівками, а чимало їх висипав у велику лиску сумку, поставив її в куток і накрив старою одежиною. Вулкан, пускаючи голодну слину, подивився в той бік і жалісно мукнув. У відповідь хазяїн підніс йому під самого носа кулака. Та так сердито, що аж пальці покрутило і з кулака вийшла якась шишка. Вулкан протяжно зітхнув і відвернувся. Все ясно. Не вперше. Як нікого не буде в корівнику, Стьопа кудись понесе повну сумку. О, якби вмів Вулкан говорити, він би сказав Стьопі! А так що? Розуміти розуміє, а... Ні, Вулкан справді багато чого розуміє. Скажімо, вгадує настрій людини по голосу, жесту, навіть по очах. Більш того, йому знайомі і деякі слова. Особливо подобаються Вулканові: комісія, голова, ревізія. Коли ці слова починають часто і стривожено

повторювати, тоді Вулканові перепадає вдосталь і дерті, і макухи...

...Голодний Вулкан уже почав дрімати, як раптом йому вчулося слово «комісія». Чи не приснилось? Ні. Ось прибіг захеканий Стьопа і кинувся у куток до сумки. Зраділий Вулкан хрипло нагадав про себе. Але що це? Стьопа похапливо розправив на сумці одежину, зверху ще й гумові чоботи поставив. Навіть не глянувши на підопічного, подався назад. Десь у глибині корівника — метушня, гомін. Незабаром до Вулкана підійшов гурт чоловіків. Від одного з них пахло чимось приємним і таким знайомим, що Вулканові відразу згадалися весняні луки з безліччю квітів. І він не втримався від спокуси нюхнути зблизька.

Чоловік лагідно подивився на Вулкана, скрушно похитав головою і щось гнівно сказав Стьопі. Той почервонів. А незнайомець, провівши рукою по Вулканових ребрах, ще й закричав. Стьопа кинувся до бугая...

Що це? Хазяїн його відв'язує? Гуляти поведе? Ура! Стій, а їсти? Який же то моціон з порожнім шлунком?

Відчувши в особі незнайомого чоловіка свого покровителя, а себе — у центрі уваги, Вулкан зовсім розхоробрився. Тільки-но його набундючений хазяїн відчепив ланцюг від пакола, Вулкан хвацько гребонув ратицею і попер у куток. Вихляючи ланцюгом із Стьопою на кінці, бугай весело мотнув головою і... полетіла набік стара одежина. Відтак підчепив рогом сумку і, обсипаючись висівками, ревно весело, переможно.

ДАЙ!

Про виховання наших дорогих нащадків зараз багато говоримо й пишемо. Більше, ніж про космос і кооперації. Бо діти — наше майбутнє. Світле й радісне. Наша надія і опора. Все життя надія, а потім уже опора... Повинна бути. І ту опору ми готуємо собі власноручно.

Як це робимо?

Для прикладу будемо говорити про одну дитину. Наприклад, сина. Пробачте, синочка. Єдиного. Бо там, де їх, скажімо, семеро, як у нашого сусіда, ніяким вихованням і не пахне. Там устигай лиш пекти, варити та не забувай увечері перелічити, чи всі на ніч посходилися. А вдень вони що хочуть, те й витворяють. Одне гудзика собі пришиває, інше меншому штанці пере, ще інше ще меншого колише, те молотком щось грюкає, те, хоч під стіл пішки ходить, а вже тягне піввідра води телятко напувати, найстаршеньке, руде й веснянкувате, хлівець квацює.

Інша річ, коли нащадок один. Як місяць у небі. Тоді він завжди у центрі уваги. Він — скарб, бо бережемо його, як

зіницю ока. І мліємо від щастя, коли воно сміється та агукає до нас. І з трепетом чекаємо його першого слова «мама». Або «тато». А воно взяло й сказало перше слово «дай». І чим далі, тим вимогливіше «дай», «дай». Нічого, минуть роки, і він скаже «на». Дочекаємось! А тепер ловимо на льоту його «дай» і один поперед одного спішимо дати. За всяку ціну! Кістками ляжемо, а дамо. З-під землі добуємо! З неба дістанемо!

Правда, тут є один виняток. Ми не повинні років до п'ятнадцяти давати дітям у руки ножа, шила, молотка, електропраски, сокири, лопати і т. п. Щоб не порізалось, не вколослось, не опеклось, не врубалось, не підірвалось і, боронь боже, не заплакало. Від небезпечних інструментів ми повинні відучати дитячко з пелюшок. А як підросте, воно й саме не візьме. Більш того, ми всі гуртом уже не допросимось його взяти в руки граблі, лопати чи вила. От що значить виховання!

А на все інше — ніяких заборон. Цілковите взаєморозуміння! Він нам «дай» — ми йому «на». Він тільки пальчиком ворухне — ми вже несемо. Дитина задоволена — ми раді. Дитина рада — ми щасливі. І робимо все, щоб дитина щаслива була. Все для дитини, все в ім'я дитини! Аякже! Ми печений гарбуз їли, у грубому полотні та недоносках вирости, хай тепер хоч дитина порозкошує.

У розкошах літа спливають...

Синочок уже школяр. Зірок з неба не хапає, а те, що ми даємо — обома руками. Ми йому модний «дипломат», щороку новий велосипед, через рік — мопед, касетний магнітофон і, звісно, вдягачку-взувачку — як ні в кого. Плюс щодня карбованець на сніданок і троячку на ласощі. Хай сусідські заздрять та облизуються.

У старших класах програма складніша. Дай «Яву» з люлькою, японську радіоапаратуру з колонками, кінокамеру з причандаллями, дублянку з натуральної овечої шкіри, пижикову шапку, «банани», «варенки», шкірянки... Щодня п'ятірку-червінець на дрібні витрати плюс півтора карбованця на сигарети. Синочок палить імпордне, а «Мальборо» чи

«Кемел» — це вам не «Прима». Нічо-ого! Ми смалили махорку з буркуном, хай тепер хоч дитина втішається отим, що президенти курять.

Те, що сина із школи «викурили» без атестата, обійдеться. Не всім же професорами бути. Зате в синопка уже вуса, як у Боярського, зачіска — як у Пугачової, фігура — як у дяді Стьопи, кулак — як наша голова в шапці, черевики — сорок шостий розтоптаний.

О, хвала долі! Уже дорослий синок! Уже виросло наше світле майбутнє, наша надія і опора.

А «опора» басить: «Дай «Ладу»!

Дитина ще не вміє «на». Дитина ще каже «дай». Вишкрібаємо всі заощадження, продаємо корову, позичаємо у сусіда, в котрого семеро таких, одягаємо фуфайку, переходимо на діету і — щасливі-щасливі — милуємось, як синок вишиває на «Ладі». А що! Ми пішки ходили та волами плуганили, хай хоч дитина тепер покатається. Що ми — інваліди праці? Чи руки виросли... звідкись? Хіба ще не заробимо на бензин, запчастини, ремонти, рихтування і штрафи?

І заробляємо. Працюємо понаднормово, недосипаємо, недоїдаємо, старіємо... І — ні-ні — та й заводимо нищечком мову про те, що в сусіда он два трактористи, один шофер, одна агроном, двійко в інституті, а найстаршеньке, оте руде та веснянкувате, уже головує. І одного дня ми несміливо заїкаємось:

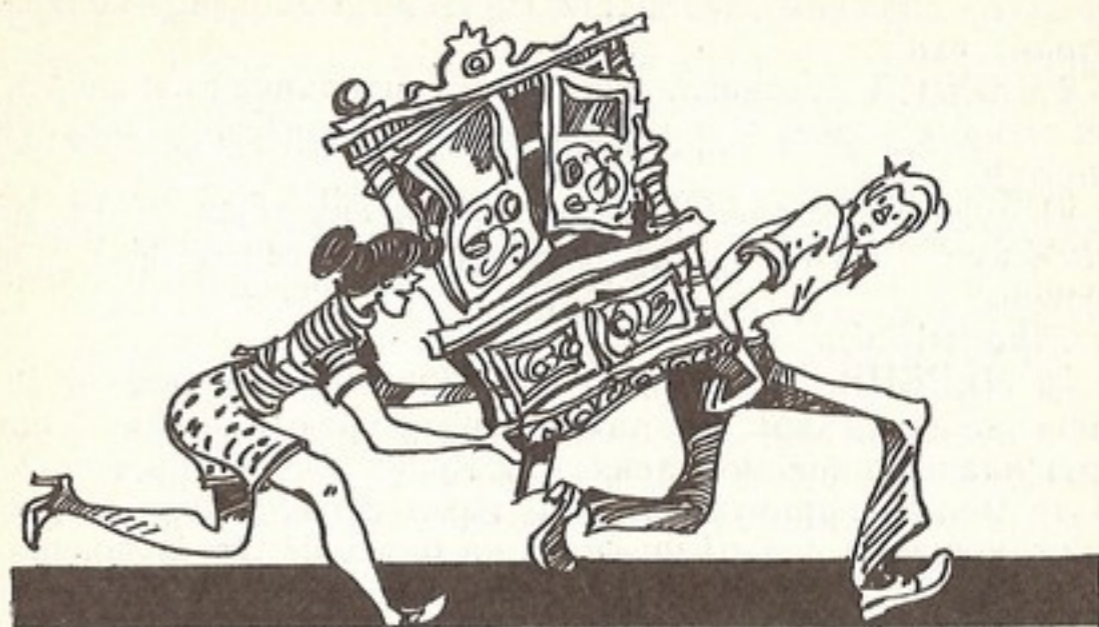
— Синопку... ми вже той... сил нема. Все ж віддали. Коли буде віддача?

Аж тепер нам дорогенький синопчик і скаже нарешті «на»! І піднесе. Під самого носа.

От і все. Як кажуть моряки: «Кидай якір!» Ми своє зробили. Виховали нащадка свого. Надію і опору нашу.

Тепер нам залишається одне: чухати посивілу голову, ковтати валідол і скаржитись хтозна-кому і хтозна на кого:

— Що за молодь тепер?! Звідки вона така?!!

КИШ НА СІДАЛО

20 ТРАВНЯ. Сьогодні моя Поліна повернулась із Києва. У сестри гостювала. І одразу ж завела розмову про те, що живемо ми не по-сучасному, що нас десятою дорогою обминає культурний прогрес. Треба, мовляв, перебудувуватися. І стисло виклала усний проект своєї програми окультурення нашого сільського побуту. Я категорично виступив проти. Поліна заходила мене обробляти.

23 ТРАВНЯ. Два дні стояв на своєму. Третього дня здався. Теща зайняла позицію нейтралітету: «Хоч ви й на головах ходіть!»

28 ТРАВНЯ. Розвалили й викинули піч. На її місці прилаштували буфет. Більший від печі. Теща походила біля нього і філософськи охарактеризувала: «Хоч не гріє, хоч хліба не пече — зате не димить».

Стару шафу для посуду винесли в літню кухню.

3 ЧЕРВНЯ. Продали кабана. Придбали шикарний

гарнітур у вітальню. Диван, стіл і немодні стільці перенесли до літньої кухні.

8 ЧЕРВНЯ. Третьокласника Юрка відправили в піонерський табір, а корову — на базар. Додому привезли спальний гарнітур.

«І куди тій корові! — пустила шпильку теща. — Ач, як виблискує! Ні сина, ні дерті не просить, не мукає і... не доїться».

Старі меблі перетягли в літню кухню.

12 ЧЕРВНЯ. Продали бичка. Порізали всіх курей. Бо Поліна каже: де кури, там пахне не культурою, а пір'ям. Теща порушила обітницю мовчання: «Як же без живності в дворі?» На те Поліна париувала: «Ти, мамо, бачила коли-небудь у місті корову в лоджії чи курей на балконі? Ото й мовчи».

18 ЧЕРВНЯ. Витягли усі заощадження, трохи позичили у Косяченків. Купили два паласи і кришталеві люстри. Поліна урочисто оголосила, що вхід до хати віднині дозволяється лише в екстремальних випадках, як от: пожежа, повінь, генеральне прибирання, приїзд дорогих гостей. Замкнула на два замки і ключі взяла собі.

20. СУБОТА. Позичили в Петренків. Заасфальтували двір. На паркані прибили дощечку «У дворі злий собака». Собаки в нас немає, але Поліна каже, що паркан без тієї дощечки — як пісня без баяна.

СЕРЕДА. Позичили в Тарасюків. До порожнього хліва прилаштували залізні двері з великим замком. Екс-хлів став схожий на гараж. Машини в нас немає, але Поліна каже, що подвір'я без гаража — як собака без нашійника.

Ходили на екскурсію в свою хату. Шик!

1 ЛИПНЯ. Скоро півмісяця їжу варимо у хліві, обідаємо біля хліва, спати пробираємось у літню кухню. Вузкий прохід дозволяє односторонній рух, та й то боком. Так звикли, що й подвір'ям ходимо бочком, тулячись до стін та паркану.

Поліна спить на дивані, я — у проході на матраці, а теща найвище. На столах.

3 ЛИПНЯ. Тещі, мабуть, щось приснилося, бо серед ночі

почала волати: «Люди-и! Рятуйте!» Я кинувся до електровимикача. Спросонку втратив орієнтацію і з усіх чотирьох налетів на шафу. Турнув горщик із кактусом. Тепер не своїм голосом заверещала Поліна, бо горщик упав на неї.

4 ЛИПНЯ. Поліна на лікарняному — тріщина кістки на правій нозі. У мене гуля на лобі з гусяче яйце, але тріщини в черепі нема. Тріщина на дверях шафи.

6 ЛИПНЯ. Уночі приснилося, що на мене упав стіг сина і притиснув до землі — ні ворухнутись, ні дихнути. Прокинувся від крику. Так і є, притиснутий. Зі столу на мене впала теща. Вигуцикує на мені і репетує. Насилу вибрався.

Уранці теща сказала, що ноги її не буде в літній кухні, бо вона ще хоче жити. Увечері прийшли з роботи, а вона кличе на новосілля. Ну, молодець! Зі старої цегли змайструвала в корівнику лежанку, ясла-годівницю переробила в оригінальну скриню, перенесла туди своє майно і нахваляється там і перезимувати.

8 ЛИПНЯ. Сьогодні з Поліною були в хаті. М'якенькою ганчіркою протерли меблі, пропилососили килими й паласи. Поліна каже, що в нас навіть краще, ніж у її київської сестри. Завтра приїде Юрко. Куди б його приткнути?

СУБОТА. Ура! Юрка таки прилаштували. У курнику. На сідало покладали старі двері і вийшло ліжко. Ще й гойдається трохи.

Учора водили його в хату на екскурсію.

12 ЛИПНЯ. Монтери пр'овели радіоточки в корівник і курник. Чого не зробиш заради культури! Отже, все втряслося. Живемо тепер на заздрість сусідам і знайомим. Бо всі, кого приводить Поліна і через поріг показує хатне влаштування, захоплено «ахкають» і «охкають».

Одне непокоїть. Чи перезимує теща в корівнику? Чи доведеться ще й піч мурувати? Юрка добре було б улаштувати в школу-інтернат. Хоч на зиму. Та це опісля. А поки тепло — киш на сідало!

МАСОВИЙ ЗАБІГ

Увага, товариші! Сьогодні ведемо репортаж із колгоспу «Широкий лан». Не з току, не з ферми, не з чергового засідання правління, не з наради, а з центральної площі села. Тут відбудеться спортивне свято. Може, й велике. Кажуть, що змагатимуться шахісти, шашкісти, доміношники і легкоатлети. Працюватимуть буфет і народна дружина. На завершення свята відбудеться матч між футболістами сусіднього колгоспу «Авангард» і широколанівською командою, за яку гратимуть шефи із заводу «Буддеталь»... Розпочнеться ж...

Даруйте, здається, вже починається... Точно, шикуються. Отже, увага! Я веду репортаж з площі села. Саме звідси свято стартує масовим забігом на п'ять кілометрів. Бігуни помчать звідси на вигін, а далі, як співається, «мимо сада, огорода», повз розвалене зерносковище, і фінішують тут-таки, на майдані. Голова, кажуть, не бігтиме. Але, щоб не відриватись від мас, поїде слідом «Нивою», а може, «Волгою».

Дуже шкода, що я озброєний мікрофоном, а не телекамерою і ви не можете бачити, як велелюдно на майдані. Забіг справді буде масовим.

Дуже довгу, але не дуже струнку колону очолюють, як і годиться, заступники голови по господарчій частині, будівництву, тваринництву, чорних парах і цукрових буряках. За ними — інженерна служба: головний інженер із двома заступниками, інженер по трудомістких роботах, інженер по новій техніці, механіки-наладчики... Он розминаються інженер-будівельник, технік-будівельник, бригадир будівельної бригади із заступником і обліковцем...

Яка масовість! Який ентузіазм! Бадьорі, здорові, повні сил і енергії, учасники забігу тупцюють від нетерпіння, готові рвонутися вперед. Подалі від інфаркту.

Он чималий гурт ветпрацівників... А он де агрономи. Їх, правда, негусто. Зараз... Один, два... та-ак... Я бачу всього п'ять чоловік. Зате бухгалтерія в повному зборі. Чоловік п'ятнадцять! А може, й більше. Аж ген загін бригадирів,

завідувачів, обліковців і те-де. Кого я ще не бачу? А не бачу я поки-що-о... Пробачте, он із контори вийшов голова і його права рука — інструктор по спортмасовій роботі. Слідом — кілька інструкторів-тренерів... Поки суд та діло, спробую взяти коротеньке інтерв'ю в голови колгоспу. Хвилинку, зараз підійду до нього...

— Добридень, Семене Миколайовичу. Із святом вас!

— Дякую. Тільки Семен Миколайович — то мій заступник по заготівлі. Я — Микола Семенович.

— Пробачте. І дозвольте одне запитання. Чому не біжать, скажімо, доярки, трактористи?.. Чому рядових колгоспників я не бачу в колоні?

— Тому не бачите, що їх нема тут. Хто ж корів доїтиме, оратиме на зяб? Ніколи їм бігати. У нас робочих рук і так... раз, два — та й усі. Запитань більше нема? Бувайте здорові.

Товариші, ви чули невдоволення в голосі голови колгоспу. Залишимо його в спокої. Ми ж не на виробничій нараді. Сьогодні тут свято...

УРОК ПОЗА РОЗКЛАДОМ

Діють:

ДАНИЛО СОПІЛЬНИК.

КЛАВДІЯ — його дружина.

ЛЬОНЯ — їхній син.

БОГДАНКО — приятель Льоні.

ОКСАНА ГОРОПАШНА — пенсіонерка.

Передпокій. Зліва чималий письмовий стіл, справа — двері до вітальні, з-за яких чути клацання рахівниці. Прямо на стіні великий годинник, стрілки якого показують 15 годину. Вбігає Льоня, кидає портфель на стілець.

Льоня. Та-а! Та-ату-у!

Двері відчиняються, на порозі постає, як уособлення невдоволення і гніву, Данило.

Данило. Що, горить?

Льоня. Тату, що б ти зробив, якби знайшов сто карбованців?

Данило. Спершу нам'яв би тобі вуха, щоб не заважав.

Льоня. А потім?

Данило. Узяв би паска...

Льоня. Та-ату, я серйозно.

Данило. Гм... Зробив би те, що мусить зробити кожна порядна людина. Знайшов би потерпілого і повернув гроші. Ось так. Присвоєння чужого майна — злочин. На таке здатні нечесні, жадібні і... і жорстокі люди. Ось так!

Льоня. А як? Кому віддати?

Данило. Знахідку можна віднести в міліцію чи сільраду. Можна оголошення дати.

Льоня. Тату, ми з Богданком так і зробили. Ми той... ми ось... (Дістає з кишені вузлик, похапливо розв'язує, кладе на стіл). Ось! Сто карбованців! Шість червінців, а решта — новісінькі п'ятірки.

Данило (довго дивиться на гроші). Де знайшли?

Льоня. На автобусній зупинці.

Данило (довго дивиться на сина). Хто ще бачив?

Льоня. Ніхто. Ми з Богданком удвох були. Так ми, як ото ти казав, написали об'яву і почепили біля магазину. Правильно?

Данило (швидко лічить гроші). Правильно, правильно...

Льоня. А як ніхто не прийде? Тоді в міліцію?

Данило. Видно буде. (Бере гроші, прямує до вітальні). Іди обідай та вчи уроки. Марш!

Нетривале затемнення.

Годинник показує 16 годин. Льоня за письмовим столом перекладає з місця на місце книжки. Входить Клавдія.

Льоня (схоплюється). Ма-а-а... А ми з Богданком...

Данило (швидко виходить з вітальні). Льонько! Вчи уроки, бо... Мамці я сам поясню. Ось так.

Данило з Клавдією зачиняються у вітальні. Льоня починає перекладати з місця на місце зошити. Незабаром двері відчиняються і з вітальні збуджені та усміхнені виходять батьки.

Данило (лагідно). Льоню, а знаєш, чиї ти гроші знайшов? Угадай... На-а-а-а! Свої! Ось так. Виявляється, мамка теревенила з подругою на автозупинці і... посіяла.

Клавдія. Ой, як я переживала! Тепер я така рада!

Данило. Синочкові дякуй, та надалі будь обережнішою. (До Льоні). Чого блимаєш? Невже не радий?

Льоня (силувано). Радий...

Данило. Не схоже. Хе, натисни на мамку, хай розкошелиться. Ти заслужив винагороду.

Клавдія. Аякже, аякже! Я така рада, така рада! (Простягає синові п'ятірку). Ой, яка я рада!

Данило. Ще б пак! А ти, Льоню, тепер зірви оту вашу об'яву.

Льоня. Зірву, тату. Завтра, як до школи йтиму.

Данило. Ні, треба зараз. Різні люди є. Я ж тобі казав, що є і нечесні, і жадібні... Прийде отаке і почне вимагати, що йому не належить.

Клавдія. Правда, Льоню, збігай негайно. І шоколадку собі купиш. Хоч і на всю п'ятірку. Збігай, збігай!

Льоня неохоче одягається. Чути стукіт у двері. До передпокою заходить Оксана Горопашна.

Оксана (кланяється). День добрий добрим людям. Оце таке. Як давно бачили живу роззяву, так подивіться зблизька, ось вона (дістає з кишені папірець, розгортає). Оце ж ви писали?

Льоня. Я! То я писав!

Данило. Льонько! Вчи уроки і не сунь носа! Ось так!

Клавдія (виступає наперед). Так чого ви прийшли?

Оксана. Оце таке! Я ж сказала, роззява прийшла за пропажею. То мені синок прислав, Ванюша... Маруся на пошті може підтвердити. Вона давала мені дві по півсотні, а я попросила дрібнішими. Так вона, спасибі їй, дала шість червінців і вісім п'ятірок. Новесенькі зовсім. Маруся при мені пачку розривала. Такі ж гроші знайшли?

Льоня. Такі! Такі! (Широко відкритими очима дивиться на батьків, які, навпаки, відводять погляд. Тоді кидає на стіл п'ятірку і схлипує). Віддайте бабусі гроші! Віддайте! То не наші, я знаю! Ви нечесні... Віддайте!

Данило (ні на кого не дивлячись, до Клавдії). Винеси...

До хати заходить Богданко. У нього червоні заплакані очі, припухлі губи.

Богданко (глухо). Татко мене послав... Він каже, щоб ну... щоб ви віддали знайдені гроші. Каже, що це він їх загубив...

Завіса.

ЯКБИ ЗНАВ...

Товариші дорогенькі, та що ж це за часи настали? Усі, кому тільки не ліньки, топчуть авторитет начальника, як глиняний заміс. Ні, особисто я не проти критики, вона потрібна. Різні там збори чи наради без певної дози критики або стінгазета без карикатури — як весілля без музики. Так заведено. Але щоб підлеглий та виступав проти начальника (свого!) — це, звиняйте, ні пришити, ні прилатати. Раніше, коли я ще ходив у підлеглих, начальницький авторитет був на висоті, а слово начальника — як статут для солдата. Скаже, наприклад, шеф, що сніг чорний, і ми дружним хором вторимо: «Чо-орни-ий». Дасть бригадир вказівку сіяти — ні пари з уст. Трактори з сівалками в багнюці втопимо, а в поле виїдемо. Аякже! Супроти вищого — ні-ні! Просто й зрозуміло. І зручно. А тепер?..

Приїздять до мене на бригаду голова з парторгом і кажуть, що треба провести збори механізаторів.

— А кого будемо критикувати? — наводжу довідку. — І за що?

— Видно буде, — каже парторг.

А голова:

— Це не стільки збори, скільки відверта товариська розмова. У кого що наболіло.

І почалася та розмова. Устав Ігор Півняк і без належного вступу про наші плани та зобов'язання, про наш трудовий внесок почав з прислів'я про те, що риба псується з голови. Бовкнув, як дурень за обідом. Як уторопав я, що під тією зіпсованою головою він має на оці мене, свого безпосереднього начальника, мені й повітря забракло. Оговтавшись, хотів поставити Півняка на своє місце, але голова поглядом посадив на місце мене. І рота не дав розтулити. А Півняк ще дужче розкрив свого і почав вимітати сміття з хати...

Потім слово забрав Антін Портенко. І воно туди ж! Про нездоровий клімат в бригаді. Синоптик знайшовся! Ходило мовчки, як мішком з-за рогу прибите, а це роздзяволилося.

Воно, бачте, і так довго мовчало та терпіло, бо я йому рота затуляв. А ним самим затуляв усі дірки, посилаючи на найважчу, найневдячнішу роботу. Якби знав, що ти ще й бочку на мене котитимеш, я б тебе посла-а-ав! І досі б дорогу додому шукав.

Вискочка Олег Сумарний без будь-яких преамбул вимогливо зажадав, аби я при всіх сказав, за що я його посадив на уже списаний трактор, якому пряма дорога в брухт? Йому ще й розтлумач! Не маленький, повинен би знати, що слухняне телятко двох маток ссе. Менше було б носа свого пхати, куди не слід. Та начальника свого шанувати, а не принохуватись до нього, як дегустатор...

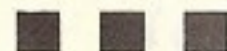
Тепер волю відчули. Один обзиває мене самодуром, інший — деспотом, третій — п'яницею... А куховарка Мирослава Грималюк, дивлячись мені у вічі і не червоніючи, назвала чваньком. Згадала, як я колись за обідом кинув під стіл ложку й миску з борщем, бо вона подала їжу не в моїй персональній мисці. О, підла душа! Якби знав, що ти проти мене підступи чинитимеш, я б ту миску на твоїй голові погнув. Я б усіх вас у бар-ранячий p-pi-ir!!!

Пізно. Тут мені вже не керувати, це ясно, як божий день. Повна опозиція. Але дадуть, гадаю, іншу бригаду і я тепер знатиму, як поведеться. Так уміло й делікатно всіх приборкаю! Не писнуть! А що перекинуть на іншу керівну посаду, певен. Не раз і не двічі траплялось. У мене ж досвід!

Та ба! Ні бригади, ні ферми не довірили. Довірили трактор. Отой самий, на якому карався Олег Сумарний. Незбагненно! Олега одностайно та ще й під бурхливі оплески обрали бригадиром, а мене так само одностайно (без оплесків) перевели в трактористи. Ні сіло, ні впало. Спробував я самоусунутись від того проклятого трактора, але голова категорично заявив:

— Як вирішив колектив, так і буде.

О, рятуйте мою душу! Не збагну, що ж це твориться!

НАСТУПАЛА ЧОРНА ХМАРА

На току, помережаному довгими золотавими буртами збіжжя, пахне гарячим степом. На току гуркоче мала і велика механізація, невтомно метушаться люди...

Біля вагової, як військові стратеги на спостережному пункті, стоять голова колгоспу Іван Никифорович і завідуючий током Тодос Заворотній. Але пильні погляди «стратегів» спрямовані не на тік, а вище і далі. Туди, де з південного заходу піднімалась темно-сиза хмара.

— Оце вже й ні до чого,— невесело висловив свій безсилий протест вибрикам погоди голова.

— Та, може, воно й обмине нас,— без нотки тривоги відказав Тодось. — Може, потягне вбік.

— На «може» мала надія.

— Що вдієш, Іване Никифоровичу, стихія,— розвів руками Заворотній. — Не тільки ж у нас намочить.

— Гм... «Не тільки у нас...» Тим гірше! — скосив голова на Тодоса докірливий погляд.

— Авжеж, авжеж,— запізнило второпав свою похибку Тодось і рішив негайно її виправити. — Біда! Біда! А що прогноз обіцяє, не чули?

— Дощі обіцяють. Значні. А на сьогодні пророкують грозову зливу з градом.

— Ой-ой-ой,— забідкався Тодось, але вийшло те в нього аж надто наївно. — Ти ба! Ай-яй-яй!

Нараз він замовк і подивився на хмару, ніби вперше побачив її.

— Град, кажете?..

— Не я кажу, синоптики. Мабуть, правду кажуть. Он які сиві смуги у хмарах. То він, клятий, град...

— Так, так... Град... град... — забубонів Заворотній, мов пригадуючи, що воно таке.

— Зернових ще он скільки збирати,— зітхнув голова. — А як покладе жниво, то лихо велике.

— Що? А так, так... То покладе. Невже не обмине?

Тепер у голосі Заворотнього була щира стурбованість, навіть певна доля розпачу. Де й поділись недавня байдужість і безпечність.

«От тобі й Тодось, — задоволено подумав Іван Никифорович. — Вболіває більше за голову колгоспу. А мені дехто не радив призначати його токовим. Він, мовляв, лише за своє благополуччя турбується. А воно бач! Посада покладає на людину не лише обов'язки, а й почуття відповідальності. Он як розхвилювався, аж руки тремтять».

А хмара, крешучи блискавицями і загрозливо гуркочучи, росла, росла і вже заповонила півнеба.

— Сюди суне! Сюди! — гнівно скрикнув Тодось. — Не обмине, га?

— Мабуть, не обмине. Кров з носа треба будувати критий тік. Годі відкладати. Правда, Тодосю?

— Н-не знаю... — відчужено кинув Тодось.

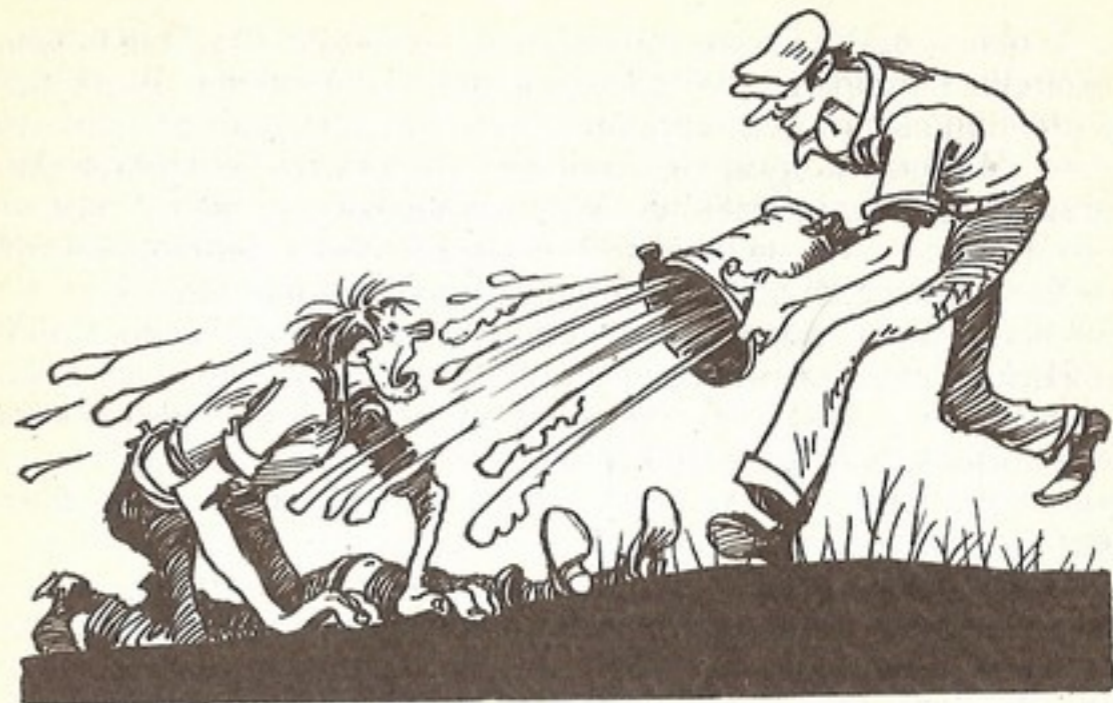
Він метнувся під навіс за ваговою і за хвилину викотив звідти велосипед.

— Куди ж ти? — підняв руді брови голова. — Он яке суне.

— Та су-уне... Де воно взялось на мою голову?!

— Хіба тільки на твою? А на мою — ні? Усім неприємність.

— Усім та не дуже, Іване Никифоровичу. У мене новий «Запорожець» серед двору. Треба хоч брезентом накрити. Бо як уперіщить гра-ад!.. Помчав я.

«РОЗДАЙСЯ, МОРЕ!»

Уже понад п'ять років минуло, а мені досі проходу не дають:

— Василю, поїдемо до моря?

— А море, Васю, за тобою скуча-ає!

Було ж так. Як стало відомо, що комбайнери після жнив їдуть колгоспним автобусом аж у Крим, вирішив і я приєднатися до їхньої компанії. І не сам, а з ковалем Ільком Кудлаєм. Ми ж із ним друзі-нерозливовода. Скрізь удвох. А скільки разів він мене й додому приводив! Як же я без нього поїду?

Голова, вислухавши наше прохання, махнув рукою і сказав, що за три дні колгосп без нас не зазнає збитків. Катя, моя благовірна, не тільки не суперечила, а навіть пошкодувала, що їду на такий мізерний строк. Вона була б рада, якби мене повезли кудись хоч на місяць. Ількові й цього не казали — його Марія вже кілька тижнів жила у своєї матері...

У день від'їзду ми появилися на току біля автобуса в повній екіпіровці і з бадьорою піснею. Інженер Бандура, подивившись на наш спільний рюкзак, в'їдливо зауважив:

— Можна подумати, що ви гастроном пограбували. У такому вигляді людей везуть у витверезник, а не в Крим, — і до гурту: — То як, хлопці, візьмемо їх з собою, чи ні?

Хлопці весело пошушукались і винесли вирок:

— Люди ж моря ще не бачили, повеземо їх до моря.

Нам допомогли забратись в автобус і прилаштували з рюкзаком у кутку на задньому сидінні. Поки комбайнери метушилися, вантажили намети та інші речі, ми з Ільком крадькома випили за те, щоб дорога не була тряскою, щоб на морі був повний штиль, щоб...

Потім Ілько захропів... Потім автобус загурчав...

...Біля моря ми опинилися пізно ввечері. Коли я прокинувся, великий кримський місяць рожево іскрився над морською гладдю. Роздивився. Поруч, крім Ілька та рюкзака, — нікого. Вдалині видніється якесь рибацьке селище. Розштовхав я приятеля.

— Ільку, вставай. Приїхали!

Ілько звівся на лікоть, одним оком подивився в далечинь і вигукнув:

— Точно! Роздайся, море: ми приїхали! А де ж... передовики?

— Знехтували нашою компанією, — кажу, — поїхали на багатолюдний пляж... кращого місця шукати. А нас залишили, щоб це місце тримали, якщо не знайдуть кращого.

— Тут без сто грамів не розберешся, — потягнувся Ілько до рюкзака. — Наливай! За приїзд!

Закусили домашніми огірками і тутешнім морським повітрям. Одразу збадьорилися. Ілько налив іще і радісно мовив:

— Та й розумно вчинили комбайнери, що залишили нас удвох! Ех, роздайся, море!

— Не спіши радіти, — кажу, — бо вранці приїдуть забирати нас.

— Не поїдемо! — гепнув Ілько кулаком, як молотком, по сухій кримській землі. — Скажемо, щоб через три дні заїхали, як повертатимуться додому. Ну, будьмо!

Згодом помітили неподалік якийсь чагар, схожий на наш терник, і перебазувались на ніч туди. Подалі від берега. А раптом заштормить і піде висока хвиля!

— Давай на новому місці... по маленькій.

...На новому місці прокинувся я чи то від холоду, чи від мелодійного дзенькоту скла. Бо тільки лупнув очима, як Ілько, щось жуючи, вже простягував мені склянку.

— На, погрійся... Та подивись, красаота яка! Хіба в нас там буває таке небо?

А над нами висло справді синє-синє небо. А на небі яскраві-яскраві південні зорі. А повітря — суміш йоду і озону. До всього цього ще й кримський перепел десь підпадьомкує. Блаженство!

— Васю, а подивись-но, — після другої чарки став Ілько навкарачки. — Вогні на тому... б-боці... О-о-о-он! Часом не та... не Туреччина?

— Географію треба було вчити краще, — заявив я. — Туреччини звідси не побачиш. То, певно, Болгарія. Або Румунія.

— Тут без сто грамів не розберешся, — захопився за пляшку Ілько. — Скільки вражень! Скажемо, що Болгарію бачили — не повірять. Ну, будьмо!

Розвиднялося швидко. На море впав легкий туман. Потягло прохолодною свіжістю. Ми рачки понишпорили по чагарнику, назбирали такого-сякого сушняку і розвели вогнище.

Незабаром з моря долинув гуркіт двигуна і з туману випірнули спершу два, потім три моторні човни... Наближаючись, вони злилися в один. Отакий морський міраж, оптичний обман. Човен пришвартувався неподалік і до нас підійшов височенний чолов'яга з чорними вусами на півобличчя. Привітався по-нашому.

— Звідки ви, дядьку? — витріщився Ілько.

— З того берега,— мовив сухо.

— Справді з того? — спробував я встати, але земне тяжіння на півострові було сильне. — А хто ви? Болгарин чи... румун?

— Грецький турок,— відрубав гість. — А ви хто і чому тут?

— Відпочивати приїхали до Чорного моря,— пояснив я.

— Ого, куди забралися! Дале-еко,— прогудів у вуса. — На чому ж приїхали, не на літаючій тарілці?

Ми охоче розповіли про автобус, про комбайнерів і про те, як опинилися на березі моря.

— А ви навіщо припливли на наш берег? — проявив я запізнілу пильність.

— Треба. Служба.

— Ясно,— підморгнув йому Ілько. — Кордон... Нейтральні води. Розуміємо, не ликом шиті.

— Звідки ж ви, не ликом шиті? — нарешті присів дядько і дістав сигарети, нашу «Приму».

Ми назвали свою область, район.

— А село? — не задовольнився чоловік.

Ілько назвав і село. Мені такий допит почав здаватись підозрілим і я непривітно відчеканив:

— Не маєте права. Більше слова від нас не почуєте.

— Ясно,— спокійно мовив чоловік і встав. — Бувайте, курортники! Та не лізьте в море, воно п'яних не любить.

Оговтались ми, як човен зник у туманній морській даліні.

— Хто ж то? — невідомо кого запитав Ілько.— Тут без ста грамів не розберешся.

Швидко ми дійшли висновку, що то був зв'язковий якогось резидента. У нього в човні, безумовно, замаскована рація. Не інакше виходив на зв'язок, бо чого б це уночі в море запливав. А от чий саме, ми так остаточно й не вирішили. Найімовірніше, що турецький.

...Цього разу розбудила висока морська хвиля, що накрила мене з ніг до голови. Несамовито борсаючись, я насилу випірнув із неї і одразу почув чийсь голосний сміх.

А тоді вже побачив вусатого шпигуна, а поруч — голову нашого колгоспу і Генку-шофера з відром у руці. Ото він і заливався, як циган сироваткою.

— Один живий. Ану, купай другого,— наказав йому голова.

Генка зачерпнув з моря відро води і виплеснув на розпластаного Ілька. Кудлай, схопившись, оторопіло витріщився на несподіваних гостей і врешті спитав мене:

— Вась, ти кого бачиш зараз? Івана Никифоровича... бачиш?

— Бачу. І Генку, і отого вусатого...

— Значить, не гарячка... Значить, не сон,— констатував Ілько. — Обом однаковий сон не присниться... Ге-ге... Драс-туйте, Іване Никифоровичу! Як ви опинились аж тут?

— Вас, дурисвітів, забирати приїхав.

— А той... автобус... комбайнери де? — спитав я.

— Як де — у Криму!

— А ми, по-вашому, на Кавказі? — реготнув Ілько.

— А ви, по-моєму, біля водосховища в сусідньому колгоспі. Молодці, хлопці, що не повезли вас аж до моря. Марш у «бобик»! Я вас похмелю! Гено, допоможи їм! Бачиш, люди рачки лазять, мов п'ятака шукають.

Останні слова зачепили мене за живе. Я з першого разу став на ноги, за другим заходом попав у розчинені дверцята. Ілька заганяли довше. Він усе рвався до вусатого дядька і намагався з'ясувати, як той аж із Румунії потрапив у наш район...

...Скільки часу минуло, а мені й досі нема спокою. При першій-ліпшій нагоді то один, то другий:

— Розкажи, Васю, про море. Як штормило?

І цього року кличуть із собою. Красенько дякую! Тепер і дружина Катя не дуже відпустить. Я ж після тої пригоди краплі в рот не беру, і Катя зве мене «хазяїн мій дорогий». А хто хазяїна (та ще дорогого!) ні сіло, ні впало, з дому відпустить?

ДІЙНИЙ МОЛОКОВОЗ

Віднедавна у Данила Підкидного стало дві машини. Перша — то давно закріплений за ним колгоспний молоковоз, а друга — це давно омріяний власний «Москвич». Довго йому снилась та мрія на колесах. Тепер мрія стала дійсністю, зате спокій почав тільки снитись. Рештки того спокою вивітрились тоді, як голова поцікавився:

— У тебе ЗІЛ-130 чи ІЛ-18?

— «Союз-Т»! — ні на мить не задумувався Данило.

— Я не жартую. Чому в тебе така перевитрата бензину? Дивись, бо-о...

Після тієї розмови Данило став діяти обережніше й хитріше. Так обережно, що й дружині нічого не казав, а машиною до двору й близько не під'їздив. Залишав молоковоза у глухій вуличці, що в кінці городу, а звідти пішечки у двір. Як іще буяла городина, стіною стояли соняшники, зовсім було зручно. Тепер, коли на городі бовваніють лише купи сухого картоплиння, гудини та бур'яну, стало сутужніше. Та Данило при звичаївся...

І ось голова знову нагадав про себе і про ту ж перевитрату пального. Наздогнав Підкидного, коли той увечері йшов додому, і без преамбул поцікавився наявністю в Данила совісті. Одержавши позитивну відповідь, враз завівся, як добре відшліфований двигун:

— Брехня! Якби була совість, не робив би так!

— Як?

— Не доїв би так безсоромно свого молоковоза, от як! Далеко не будемо ходити. Сьогодні ти один раз на молокозавод з'їздив... тридцять кілометрів... а паливний бак порожній. Сухий!

— Уже перевірили? Я-а-асно... Так той... може, з карбюратором щось. Може, бак потік...

— Ну, а чому ти останнім часом зупиняєшся за городами на безлюдній вулиці?

— Слідкуєте? Я-а-асно...

— А ти гадав, що всі сліпі?

— Наговорити можна що завгодно, — оговтався Данило. — У мене й каністри немає. Як не вірите, то шукайте. Он уже мій двір, давайте зайдемо.

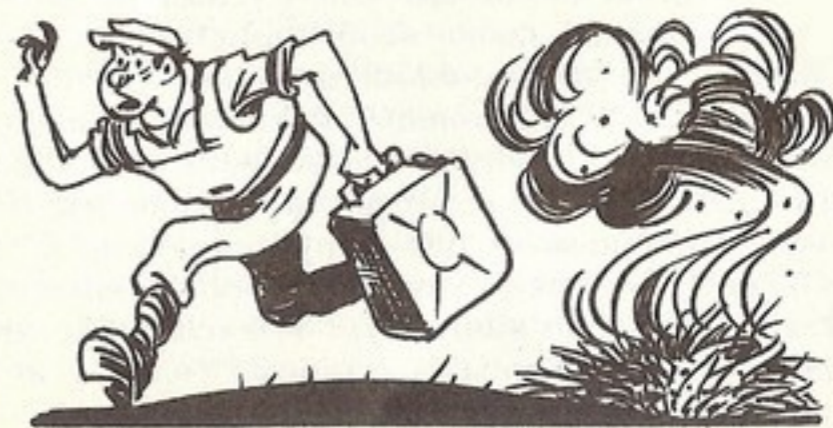
— Виникне потреба — пошукаємо. І покараємо, як...

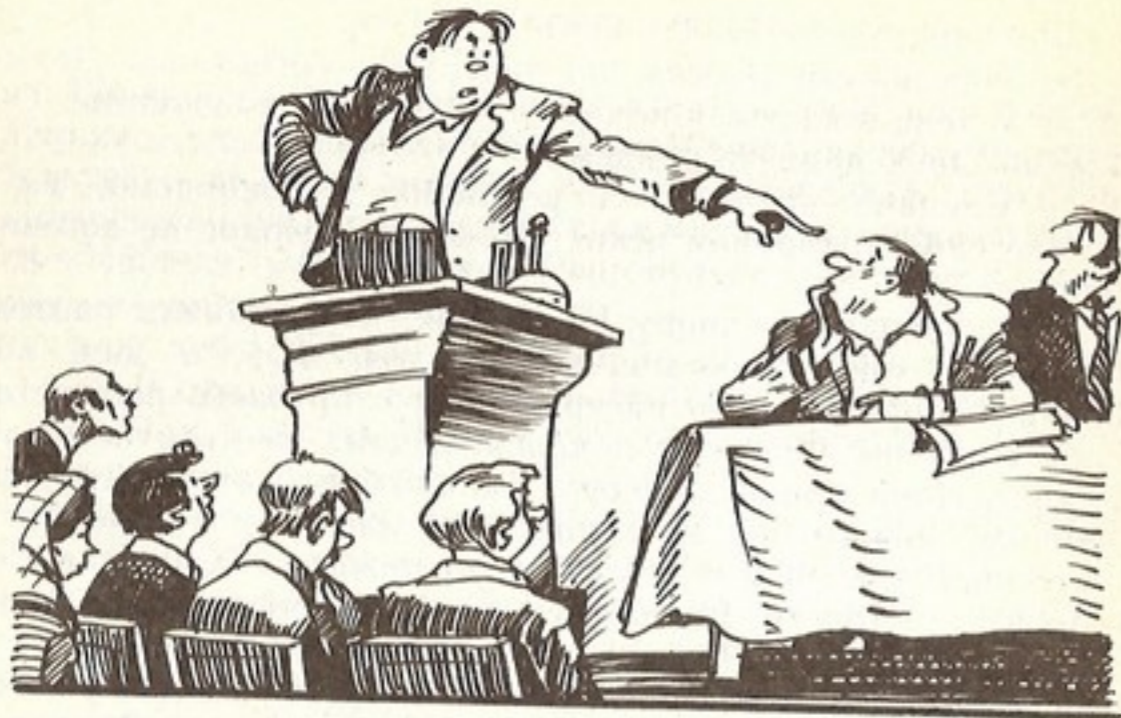
Яке саме покарання чекає Данила, Стоволос не договорив...

Саме дійшли до двору Підкидних, як у Данила раптом вихопився зойк, рівноцінний сигналові SOS, а далі він зірвався, ніби над ним вистрілили зі стартового пістолета. Спантичений Стоволос подався слідом. Та куди йому до Данила! Поки дійшов до двору, Данило був уже серед городу. Стоволос нічого не зрозумів, зате ще раз переконався у влучності прислів'я «Спішить, як на пожежу». Хоча, яка там і пожежа! Просто Данилова дружина доводила до ладу присадибну ділянку. Потріскуючи, вже горіли дві чималі купи сухого бадилля, а жінка, підпаливши третю, що аж у кінці городу, милувалась своєю роботою. До неї і мчав Данило...

Відштовхнувши злякану дружину, Данило стрімголов кинувся до охопленої з одного боку вогнем купи, зсунув верхівку... Купа окуталась густим сизо-білим димом. Наступної миті Данило випірнув з диму, тримаючи в руках важку й велику яскраво-червону каністру...

А тим часом до нього вже наближався і голова.

ЯК МУХА В ОКРОПІ

Зовсім недавно і цілком несподівано фуражира Руслана Солом'яного призначили завідуючим свинофермою. Цьому сприяла повна відсутність інших кандидатур. Проти висунення на вищий виробничий щабель Руслан не заперечував, мабуть, сподіваючись свою необізнаність із свиногоалуззю компенсувати умінням із соломи мотузки сукати.

А сьогодні вже терміново засідало правління, щоб заслухати звіт Солом'яного і належно відзначити його діяльність. Доганою або негайним усуненням з посади.

Та Руслан прийшов на цей форум спокійний і сповнений власної гідності. Він навіть ухитрився трохи запізнитись, чим украй розгнівав голову колгоспу, і той був дуже щедрий на дошкульні епітети. Своім виступом голова нокаутував Солом'яного за всіма правилами.

Діждавшись дозволу сказати слово каяття, Руслан несподівано зробив глибокий випад у бік голови:

— Чесно кажучи, Іване Никифоровичу, не чекав від вас такого. А де ж ви були? Чому ж ви й пальцем не поворухнули, дозвольте вас запитати?

— Запитую я вас! — аж сіпнувся голова.

— А тепер я, — вперто пішов у контратаку Руслан. — Ви ж керівник усього багатогалузевого господарства і маєте бачити, де тонко, а де уже й рветься. Повинні давати вказівки, коригувати увесь виробничий процес. Ви повинні були...

— А що ви повинні?

— Я кручусь, як муха в окропі! — підвищив голос Солом'яний. — Вгору ніколи глянути. Рідну жінку раз на тиждень бачу! Вже забув, які в мене діти і скільки їх! Я, звиняйте, не Змій Горинич, у мене лише одна голова і та скоро розпухне. Лягаю спати, а мені свиноматки ввижаються, засну — худі поросята сняться. На вулиці хтось привітається, а мені вчувається, що він хрюкає. За ремонт клюєте мене, а нащо в нас будівельна бригада? На біса здався технік-будівельник Бандура і вся його свита?

— Хіба я повинен вам і вікна склити? — не змовчав ображений Бандура.

— По-вашому, я сам повинен? Сам?! Може, накажете мені й станки білити, опороси приймати? Я, звиняйте, не бог Шіва, в мене тільки дві руки. Десь поділись семеро порослят, а я винен? Що ж робить народний контроль? Куди дивиться добровільна дружина? Врешті, є сторожі. Та ні, всі шишки на мою голову. Руслан туди, Руслан сюди, Руслан тут, Руслан там... Я, звиняйте, не Фігаро з однойменної опери.

— Саме так. Ви завідуючий. Тому з вас і питаємо, — суворо озвався голова ревкомісії.

— А чому не з вас? Навіщо вас обирали, дозвольте спитати? Де ваше вболівання за народне добро, за громадське майно? Семеро порослят на вашій совісті, так і знайте.

— А-а-а... — встиг проспівати першу літеру алфавіту голова ревкомісії, але Солом'яний перебив його.

— Тож не треба валити з хворої голови на здорову. Я, звиняйте, не золота рибка і нічого з мене вимагати неможливого.

— А з кого ж тоді вимагати? — неголосно і втомлено спитав голова колгоспу.

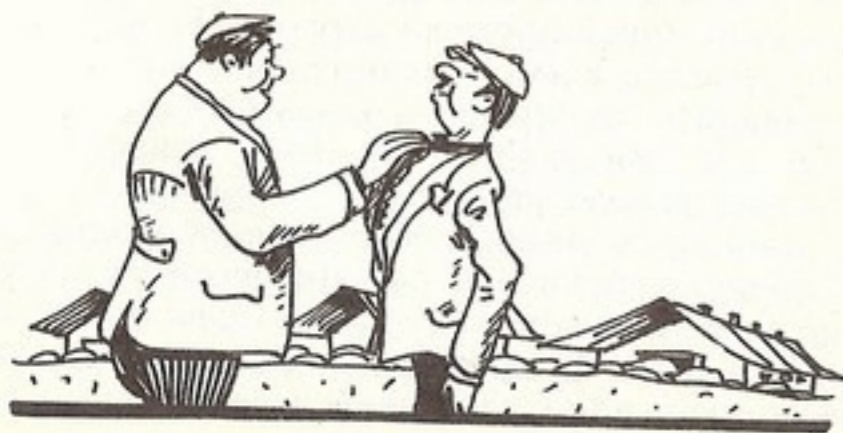
— З вас, Іване Никифоровичу! В першу чергу, з вас! Ви диригент, а ми — прості музиканти. І гріш ціна в базарний день тому диригентові, який не може злагоджено повести оркестр за собою. Я, звиняйте, не Паганіні і на одній струні не зіграю. Кручуся, як муха в окропі, а що я сам зроблю?

— Чому ж сам? — поморщився голова. — У вас колектив.

— То чого ж ви на мене напосіли? Є зоотехнік, ветпрацівники, обліковець, свинарки, сторожі, а ви-и-и... Ех-х! Замість того, щоб допомогти, підтримати — топчете мене, — голос Солом'яного затремтів. — А я жінку свою рідко бачу. Мої дітки-сирітки незабаром забудуть, який у них і татко. Та я скоро свого подвір'я не впізнаватиму. Я довго не витримаю. Я... Мене... Прошу поховати з духовою музикою...

— Годі, годі, — зупинив голова. — Не треба істерики. Щось придумаємо.

І придумали. Призначили Солом'яному помічника. Щоб легше було крутитися.

«МОСКВИЧ» БІЛЯ БРАМИ

Не встиг іще літній день нагрітись, як почалися інтенсивні розшуки інженера Павла Садуненка. Це додало зайвину незанятого клопоту завідувачому мехмайстернею Іванові Бобрику, бо всі пошукові шляхи перетинались у майстерні, а сам Бобрик мимоволі опинився в ролі диспетчера пошукової служби.

Першою зателефонувала з контори секретарка і просила передати інженерові, що його кличуть у «Сільгосптехніку».

— Як же я передам, коли його немає тут?

— Нема? — в голосі секретарки чулося недовір'я. — А зоотехнік ось каже, що тільки-но бачив Садуненкову машину біля ваших воріт.

— Я й зараз бачу, то й що? — відрубав Бобрик, зиркнувши в єдине віконце свого кабінету-комірчини. — Он біля брами «Москвич» його жовтіє.

Потім, як з пожежі, примчав мотоциклом бригадир Сашко Плющ, і замість «добридень»:

— Садуненко тут?

— Нема, — коротко відказав і широко розвів руками Бобрик.

— Як нема?! — обурився Плющ. — Ото ж його «Москвич»?

— Вірно, його «Москвич». А Садуненка нема.

— Він що — крізь землю провалився?

— Не знаю. Може, провалився, а може, на самоскиді гайнув у степ до комбайнів. Чого ж «Москвича» ганяти, коли машини снують у поле й назад, як на автотрасі республіканського значення. Логічно?

— Яка там логіка! Інженер потрібен ось так, а він...

— В тебе ж «Ява» в руках. Вітер! Заводь і мчи.

Та Сашко Плющ спершу завівся сам і вміло сплів на інженера таку гірлянду добірних, соковитих слівець, що Бобрик тільки задрісно прицмокнув язиком.

Орієнтуючись на «Москвич», шукали ще інженера завфермою і директор школи.

Перед самою обідньою перервою намагався натрапити на Садуненків слід молодий механізатор із свиноферми. Походив по майстерні, позаглядав у всі закапелки і несміливо до Бобрика:

— Іване Івановичу, ото інженерів «Москвич»?

— Інженерів.

— Мені треба його бачити.

— Іди, Гено, й дивись, скільки заманеться. Можеш і помацати.

— Та я не про «Москвич», — почервонів хлопець. — Інженера хочу бачити.

— Всі хочуть бачити його та нікому не вдається, — почав дратуватись Бобрик. — Не знаю, де той Садуненко, не знаю. Може, в полі, може, в бригаді, може, на фермі — колгосп великий. Може, якимсь самоскидом у «Сільгосптехніку» подався. Не знаю!

Після обіду, повертаючись на роботу, Іван Бобрик побачив, що Садуненків «Москвич» стоїть біля брами, а біля нього тупцює Генка-механізатор.

— Сторожуєш «Москвича»? — невесело пожартував Іван.

— Та... і досі не було інженера, — зітхнувши, довірливо поскаржився хлопець. — Мабуть, він і справді у районі.

...Увечері Павло Садуненко заявився додому з вудочками та чималенькою низкою риби і спитав у дружини:

— Ніхто не шукав?

— Ні, не було нікого.

— Ну й пор-ря-адок! Хто ж дома шукатиме, коли мій «Москвич» на роботі. Значить, інженер «десь тут». Ну, давай чисть рибу, а я прижену машину.

— Де ж ти її примостив? Знову на фермі?

— Ні. Сьогодні біля майстерні. На видному місці! О!

ПОСТРІЛ НА МЕЖІ

Далеко за північ і задовго до світання Юхим Сажомаз вислизнув з хати в густу темінь. Настрополивши вуха на сусідове обійстя, безшумним привидом посунув через широке дворище.

Може, доччине весілля не дає спокою Юхимові? Ні! Уже двох видав заміж — досвід є. Безсоння напало ще тоді, як його спіймали на гарячому з колгоспною цибулею і безцеремонно витурили із сторожів. То, може, Юхима совість мучить? Теж ні! Мучить те, що на його місце призначили сусіда Дмитра Нечесу. Правда, отакі нічні походеньки почалися пізніше. Спочатку Юхим діяв згарячу і навмання. На його сигнали реагували. Тричі перевіряли і стільки ж вибачалися перед Нечесою. Після останньої анонімки Дмитро не витримав:

— Часом, не твоя робота? Як узнаю, що ти кляузи строчиш — погано буде. Ой, пога-ано!

Юхим поклявся пенсією і жінкою, але залишився при власній думці: нема сторожа, який би на пост ходив без мішка. Варто лиш вистежити, щоб факти напевно підтвердились. І Сажомаз почав робити отакі вилазки-засідки. Як прокинеться, так і повзе до межі: а раптом пощастить вистежити...

Юхим нечутно дибуював навшпиньки. Тихо-тихо... Так тихо, що коли хруснув суглоб великого пальця на нозі, Юхим стрепенувся. Уже й сарай обійшов... Ще трохи і...

І раптом ніч вибухнула оглушливим пострілом. Юхим звалився, мов косою підтятий, припав до неньки-землі, яка на місці його падіння була щедро заляпана коров'яком. Наступної миті Юхим поповз задки, як рак. Шокований мозок німував. Аж за сараєм у голові спурхнула перша думка: «Живий!» Потім, мов наяву, вчувся сусідів голос: «Ой, погано буде!» Уже в коридорі за надійним замком до Юхима повернулася здатність мислити...

Стріляли з бузини, що на межі за сараєм. Хто стріляв, — для Юхима такого питання не існувало. Постало інше трагікомічне питання: хто ж за ким слідкував і хто кого вистежив? Але відважитися звести на людину рушницю — це вже занадто. Може, полякав? А як ні?

Не вмикаючи світла, Юхим скинув смердючий одяг, довго хлюпався під умивальником, а в голові — суржик розпачу й страху:

«Що робити? Заявити? А докази? Нечеса напевно все передбачив. Ні слідів, ні свідків — спробуй довести. За наклеп тебе ж і покарають. Що ж діяти? Чекати, поки вціліть? Якщо надумав — уб'є! Мене вб'є?.. Ні! Ні-ні-ні... Вихід один — признатись, покаятись, помириться, але жити. Жити-и!»

Юхим враз уявив своє подвір'я, запружене людьми, чорну труну, себе в ній, — і зненацька зойкнув. Його почало тіпати, і він притьмом кинувся у хату.

— Чого зубами цокотиш? — прокинулася дружина. — Фу! Чи ти біля корови валявся?

— Упав у той...

— Менше б швендяв, як сновида. Не спиться йому...

Зранку, як кіт за мишачою ногою, пильнував Юхим за Нечесиним подвір'ям, чекав слушної миті. Дочекався. Коли Дмитро з косою і порожнім кошиком попростував городом

униз до берега, Юхим зашелестів соняшниками навперейми і стрів сусіда у густому вишняка.

— Трапилося щось? — здивовано подивився Дмитро на зжужмлене від безсоння сусідове обличчя.

— Трап... Каятись прийшов, Дмитре, — підняв на Нечесу страдницький погляд і одразу ж відвів очі. — За оті... а-анонімки, Дмитре.

Нечеса поставив корзину, зіперся на кісся.

— Винен! Лихий поплутав... І на комірника, і на бригадира Олексу... Хай би мені рука всохла! Бачиш, Дмитре, як на духу. Каюсь. Прости! Клянусь дітьми... Прости, не губи душу.

— Чорнильна вона в тебе, душа. Підведись!

— Не підведуся, поки не простиш. Я жити хочу. Давай по-сусідськи, га? Не тримай зла, га-а?

— Не буду, хай тобі всячина. І слухай. Якщо справді хочеш жити по-сусідськи, то попроси пробачення у всіх, на кого ти... тьху, сором і вимовляти.

— Зроблю, Дмитре, все. І не кажи моїй Мар'яні, бо загризе. Я хочу жити і спати спокійно.

— Іди та виспись.

Після нічного переполоху і важкої розмови з сусідом Юхим почувався так, ніби сам розвантажив вагон цементу. Якраз тільки й заснути. Та не так сталося, як гадалось.

Узявшись у боки, на порозі великою літерою «Ф» стояла дружина:

— Що, дони-ишпорився-а-а?! Знайшо-о-ов?! Он чого йому не спиться. Ні, ви подумайте! Купила в Трипіллі три пляшки шампанського, заховала аж за сараєм, гноем притрусилася... Знайшо-ов... Видудлив майже всю пляшку і корка закинув. Та хіба ж я для того купувала? Чого блимаєш? Чого побілів, як смерть? Соромно? Та поганому виду нема стиду!

— Цить!!! — враз почервонівши, закричав Юхим. — Дурепа! Додумалась!!! В льох треба було, а не в гній, де тепло! У льох-ох! Де ти взялася з ним на мою голову?!

І БУВ ДЕНЬ СЬОМИЙ

То була штурмівщина, якій можуть позаздрити найзапекліші авральники. За шість робочих днів Бог із нічого сотворив Землю з повним комплектом флори і фауни, небо з усіма атрибутами, відокремив сушу від води, темряву від світла... На завершення ще й закохану парочку змайстрував.

Тільки зібрався всевишній відпочити після трудів праведних, як завітав і перший непроханий гість, про якого пізніше скажуть, що він гірше татарина. Сам диявол притеребенівся на оглядини, а може, й для запозичення передового досвіду.

— Ого! — аж підстрибнув нечистий. — Ну й натворив ти, сусідо!

— Все в руках божих... себто, моїх, — не втримався від самореклами творець. — Якраз уклався в графік. Сьогодні ще й двійко по образу і подобию своєму відчебучив. Та такі паровані, як горнятка мальовані. А що, хай розмножуються і починають у футбол грати. Бо нудьга заїсть.

— Де ж вони? — завертівся навколо свого хвоста диявол.
— Єві маслюків забаглось. Пішли по гриби. Завтра сотворю їм якийсь транспорт, ноги ж не казенні. А мо', і ще щось змикитю, поки оце настрої творчий.

— Ти справді всемогутній, — хлюпнув елею диявол. — Натворив чимало! Не завадило б і теє... Приймаєш у компанію? Я теж не дрімав, хімічив.

Диявол двічі стукнув ратицею об землю і враз біля його ніг появилася глиняна посудина.

— Непоганий фокус, — похвалив бог. — З чим сія колба?

— Еліксир власного виробництва. Із смоли сам вигнав. Словом, само-гон! Сотвори сякий-такий закусон, бо напій у мене не розведений.

Звісно, після того, що бог натворив, організувати закуску йому було раз плюнути. Трапезувати всілися під кучерявою смоковницею на м'якій траві-мураві, яка ще не прим'ята була. Бог хукнув у бороду і припав святими устами до диявольської посудини. А відірвавшись, несамовито закрутив головою.

— Мерзенне зілля... Яко вогню ковтнув. В рот більш не візьму. Скуштував і квіт, — і видав першого афоризма. — Блажен, хто міру знає.

Незабаром у всевишнього заблищали очі, порожевіли щоки та лисина, і він сам потягнувся до посудини.

Повторив і диявол...

Потім знову бог...

— А ти, дияволе, непоганий хлопець... хоч і з рогами, — після четвертого причастя прорік бог. — І твій еліксир симпатичний, хі-хі-хі... По всіх жилочках розійшо-о-овся-а...

Всевишній ще сьорбнув, посмоктав шкірку ананаса і підсунувся ближче до диявола.

— Як захочу, завтра сотворю ціле озеро з отаким самогоном. Або й море. Завтра буде день сьомий і я такого натворю-у-у! Я все можу. Хочеш, зараз іще одну земну кулю змайструю? Га?

— Не треба. Досить... гик... однієї.

— Все, амінь! Не буду. Бо я тебе поважаю. Чув? А ти мене? Ти мене любиш?

Бог так розчулився, що рішив подарувати дияволу свій німб. Заходились приміряти, але той символ святості не пасував до диявольських рогів і смоляних кучерів.

— Та-ак... Істинно глаголю, як корові сідло. Може, приміряєш мої сандалі?

Потім пили ще, спали в обнімку покотом на траві і знову причащалися. Похмелившись, співали дуєтом.

...Два ангели розтермосили бога, коли денне світло піднялось височенько і виграло зайчиками на спітній святій лисині. Всевишній, стогнучи і ойкоюючи, підняв із землі запарошений німб, тремтячими руками прилаштував на важку голову і глипнув на сонце.

— О-ох, проспав... Уже почався день сьомий, а я ще й пальцем не поворухнув.

— Восьмий день, господи.

— Сьомий, глаголю вам. Арифметику треба вчити.

— Восьмий, господи,— в унісон повторили ангели. —

Сьомий ти з дияволом пропив. Ми прилітали, а ти, господи, послав нас...

— Куди?

— Та... Далеко. По-диявольськи послав.

— О, голівонько моя! А земля? Хоч порядок же?..

— Крутиться, господи. Пташки співають, зайці скачуть, риба нереститься.

— Лепо! Адам і Єва гуляють?

— Догулялись... Скуштували з дерева пізнання... Диявол спокусив.

Бог зойкнув і надовго вмовк.

— От і вір співпляшникам,— знесилено мовив. — І ті... по образу і подобию... теж гарні. Все! Хай тепер самі викручуються. Хай спробують!

І прокляв бог Адама і Єву. Прирік їх в поті чола добувати хліб свій, у муках дітей родити і т. д. Та цього йому здалося

замало. Він облизнув спрагли вуста, стиснув руками скроні і продовжував:

— Хай будуть, Адаме, і серед твоїх нащадків такі, які теж не бачитимуть сьомого дня, бо заливатимуть баньки. Тинятимуться вони по пивбарах смердючих і жлуктитимуть сивуху, яко воли спрагли. Не бачитимуть вони у вихідний ні жони своєї, ні чад своїх, а обніматимуть і лобзатимуть брудних та колючих алкашів і валятимуться в багнюці подібно свиням. А мужі праведні підбиратимуть їх у вогненні колісниці з віконцями в клітинку і обмиватимуть їх водою зело холодною. — Бог скривився і вхопився за ниючу потилицю. — А на восьмий день тріщатимуть у них голови і макітримуться і світ немилий буде. І будуть запізнення та прогули і догани сипатимуться, як з рогу достатку. Не бачити їм ні прогресивки, ні премії, ні тринадцятої зарплати, яко власних вух. Амінь.

ЛЮБОВНЕ ПОСЛАННЯ

Роблячи таємну інвентаризацію в кишенях чоловікового піджака, Віра Сторожук виявила цидулку.

«Тарасе! — писалося в тій злочасній записці. — Неприємна новина. Здається, дехто пронюхав про наші з тобою справи. З яких джерел — не доберу. Потерпаю, Тарасе. Нам конче треба зустрітись і порадитись. Чекаю, Алла».

Напруживши пам'ять, Віра налічила в селі всього чотири Алли віком від вісімнадцяти до п'ятдесяти років. І на жодну не падала навіть тінь підозри. Повне алібі.

«Може, з іншого села? — прикинула. — Тепер же, як об'єднали кілька споживчих товариств, то часто їздить у свою контору в Залужне. Може, там і сидить ота Алла?»

Віра ладна була негайно увірватись у спальню, накрити чоловіка мокрим рядном і відвести душу на його рудих кучерях. Та зуміла взяти себе в руки.

«Ні, голубе косокрилий, я й виду не подам, що знаю про твої шури-мури. Я тебе провчу інакше. Так укушу, що не буде тобі місця не тільки за прилавком сільмагу, а й у всьому об'єднанні».

Великих зусиль коштувало Вірі вдавати спокій та рівновагу, коли помста клекотіла в ній, як смола у котлі. Аналізуючи кожен крок чоловіка, вона таки пересвідчилась — не той Тарас, що був. Неговіркий став, неуважний. Ніби насторожений. Сортиючи спогади, Віра відшукувала все нові компрометуючі факти і картала свою безпечність:

«У них, мабуть, давно оце, а я... Він мені модний плащ, а я й очі від задоволення заплющила. Як же, такий турботливий чоловік! Або імпорتنі чобітки. Затулив мені очі ними, а сам до Алли... Тьху! Ну, тепер я виведу вас на чисту воду. Вікон бити не стану і перуки з неї не зриватиму, то старе вже. Я вас без галасу. Ось почекайте трохи».

Та чекати не довелося й трохи. Рішення діяти негайно визріло того ж дня увечері. Тарас припізнівся десь і на запитання, чому на обід не приходив, відповів:

- У Залужному був, от і не приходив.
- Щось ти часто роз'їздився у Залужне. І позавчора був,

і сьогодні.

- Треба буде — і післязавтра поїду. А тобі що?
- Ідь хоч і завтра. Ідь!
- Ні, післязавтра, як сказав.

А назавтра в Залужне поїхала Віра. Швидко відшукала потрібну установу, а в ній — потрібні двері, рішуче зайшла в потрібний кабінет.

— Що ви хотіли? — офіційним тоном запитав один із трьох чоловіків, які сиділи за довгим столом і самовіддано штудіювали товсті паперові зшитки.

- Директора я хотіла! Хто з вас Павло Петрович?
- Ну я... Але ми зайняті. Прийдіть краще післязавтра.
- Ні завтра, ні післязавтра я не прийду. Мені лиш скажіть, у вас працює якась... Алла?

— Якась не працює, — буркнув директор. — А працюють

продавцем Алла Кудряшко і товарознавцем Алла Панчук. Яка вас цікавить?

— Ота, що чужі сім'ї розбиває, — виключно мовила Віра і поклала на стіл папірець. — Он які послання чужим чоловікам пише!

Всі троє схилились над папірцем.

— Гм... Панчу-ук... Її почерк, — засопів директор.

— Хто вона за одна? — зажадала Віра.

— Саме це ми й намагаємось з'ясувати, — лягнув по пухлій теці худий чоловік із сивиною. — Що за одна і чим дихає. А хто це... Тарас?

— Чоловік мій!

— Продавець Березівського сільмагу, — уточнив тихо директор.

— Ага-а, — пильніше подивився сивий на жінку. — Сідайте, прошу.

— Та я постою.

— Ні, ні, сідайте і розповідайте... — чоловік не доказав, покрутив папірець, навіщось глянув крізь нього на світло і подав своєму сусідові. — До справи його, Іване Борисовичу. Цінний документ. Надійна ниточка...

Чоловік узяв ручку і невесело подививсь на Віру.

— Вдячні вам. Тепер, будь ласка, ваше прізвище, ім'я, по батькові... Де, коли, за яких обставин вам дісталось оце... гм... любовне послання? Я вас слухаю...

ЗАЦІПИЛО

У дворі Трохима Манушки пахне асфальтом, смажениною, трудовим ентузіазмом і... криміналом.

Тільки-но Манушка і троє запрошених сусідів розкидали купу асфальту, як у ворота вже задкував ще один повний самоскид.

— На сьогодні, папашо, амба, — тріпнув вологими патлами шофер, виваливши з кузова чорну димлячу масу. — Треба ж і на об'єкт возити, сам знаєш.

— А з мене на сьогодні якраз і досить. Маю ще до міста їхати, сестру провідати. То, може, завтра? Треба ж і навколо сараю заасфальтувати.

— Аби ваші гроші, — підморгнув шофер і хряпнув дверцятами.

І знов закипіла робота. За якусь годину впоралися з усім: заасфальтували двір, з'їли каструлю борщу і смажену качку,

посперечалися про снігову людину і заспівали «Гоп, мої гречаники».

По тому Трохим Манушка подався на автозупинку. Скоро й автобус підійшов. Майже порожній, як і завжди о цій післяобідній порі. Та це не дуже тішило Трохима. Річ у тім, що Манушка, коли бував у доброму гуморі, любив потеревенити та поспілкуватися з людьми. А з ким-тут поспілкуєшся? З отим серйозним добродієм в окулярах, що весь час дивиться у вікно, ніби їде туристським маршрутом Закавказзя? Чи з отією молодою парою, що цілується через кожні сто метрів? А чи озвешся до тітки з сумкою на колінах, коли в неї на виду написано: «Нікого не знаю і знати не бажаю».

Втупився у вікно і Манушка. Та незабаром автобус хитнуло з боку на бік. Трохим боляче стукнувся лобом об скло і відсунувся від вікна. Тепер автобус почало кидати у вертикальній площині, і Трохимові довелося й собі взяти сумку на коліна.

Удар!

Поштовх!

Ще удар!

Тітка з сумкою зойкнула і вперше глянула на сусіда:

— Оце так... Аж у серце шпигає.

— А називається — асфальтове шосе, — охоче підтримав жінку Трохим, заїкаючись від немилосердної тряски. — Де ж ті... х-ха-зяїни-и? З асфальту з-зробили... хи-хитавицю. А скоро жнива. Боремося з втратами... Щоб ні колоска в полі, ні з-з-з... з-зе-е... тьху! — ні зернини в соломі. А оце що? Цією дорогою зерно на елеватор в-в-вав... в-возити будемо. Отут його не кілограма-ма-ма-ми — центнерами погубимо.

Жінка нічого не відповіла. Не до розмов на такій дорозі. Трохим же не міг мовчки терпіти кричуще неподобство.

— Костотряс, а не дорога! — вибухнув після чергового кидка. — А є ж ремонтники-шляховики, асфальтовий завод є, а дороги нема. Нема! Шляхи аби той... дядя ремонтував.

Раптом Трохим смикнув тітку за рукав і вказав кудись уперед.

— Он і вони-и... тр-р-рудівнички! Бачите? Ремонтники. Загорають. Понатягали яскраві жилетки і валяються на травичці під лісосмугою.

Далі шосе рябіло свіжими латками асфальту уперемішку з вибоїнами, і шофер несамовито крутив кермом, вибираючи рівний шлях. Назустріч прогуркотів самоскид, наповнений асфальтом, і Манушка знову подав голос:

— Повезли... як кіт наплакав. Коли такими темпами ремонтуватимуть, то довго ще нам трястися.

Далеко попереду з'явився ще один самоскид. Але на перехресті він звернув на ґрунтовий шлях і, тягнучи довгий шлейф куряви, помчав до села.

Трохим Манушка вже було розкрив рота, щоб прокоментувати негідний вчинок водія-лівака, і... прикусив язик. У прямому розумінні прикусив. Бо саме тоді, як Манушка розкрив рота, водій прогавив незалатану вибоїну. Автобус гуцкинув з усіх чотирьох...

Наступної миті Трохим ухопився руками за щоки і, висолопивши язика, заскиглив на весь автобус.

Є таки справедливість на світі. Йй-право!

БИБЛИОТЕКА «ПЕРЦА» № 379

Григорій Іванович Шиян

ВОР ПОНЕВОЛЕ

(на українском языке)

Ілюстрації А. Арутюнянца

Іздателство «Радянська Україна»

Редактор В. Бондаренко
Технічний редактор М. Недоступ
Коректор Н. Ананьїна

Здано до набору 22.01.91. Підписано до друку 20.02.91. 70×108/32.
Папір книжково-журнальний. Гарнітура літературна. Офсетний друк. 2,8 умовн.
друк. арк. 2,8 умовн. фарб. відб. 2,28 обл.-вид. арк. Тираж 57 000 прим.
Зам. 02010031. Ціна 30 к.

Комбінат друку видавництва «Радянська Україна»,
252047, Київ-47, проспект Перемоги, 50.

Адрес редакції: 252047, Київ-47, проспект Перемоги, 50.

Комбінат печаті видавництва «Радянська Україна»,
252047, Київ-47, проспект Перемоги, 50.

З бібліотеки
Веніаміна
Еппеля